

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА
КАФЕДРА РЕЖИСУРИ ТА АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ІМЕНІ НАРОДНОЇ
АРТИСТКИ УКРАЇНИ ЛАРИСИ ХОРОЛЕЦЬ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
з науково-педагогічної роботи
Людмила СТЕПАНЕНКО
«31» серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МИСТЕЦТВО ХУДОЖНЬОГО СЛОВА

для здобувачів вищої освіти

Галузь знань	02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність	026 «Сценічне мистецтво»
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	«Акторська майстерність»
Спеціалізація	
Вид дисципліни	обов'язкова

(за наявності)

Форма навчання	<u>денна, заочна</u>
Навчальний рік	<u>2022/2023</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>6/180</u>
Мова викладання, навчання й оцінювання	<u>українська</u>
Форма підсумкового контролю	<u>екзамен</u>

Викладач: Шлемко Ольга Дмитрівна

Пролонгація за рішенням науково-методичної ради НАКККіМ

УДК 792.02(075.8)

Розробник:

ШЛЕМКО Ольга Дмитрівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри режисури та акторської майстерності імені народної артистки України Лариси Хоролець, заслужена артистка України.

ПОГОДЖЕНО:

Директор інституту
сучасного мистецтва

ЗАТВЕРДЖЕНО:

В.о. зав. кафедри режисури та акторської
майстерності імені народної артистки
України Лариси Хоролець

Михайло КУЛИНЯК

Віктор ГИРИЧ

Протокол № 1 від «29» серпня 2022 р. Протокол № 1 від «29» серпня 2022 р.

Погоджено з гарантом освітньої програми «Акторська майстерність»

Гарант освітньої програми Світлана САДОВЕНКО

Схвалено науково-методичною радою Академії

Протокол від «30» серпня 2022 р. № 5

Голова науково-методичної ради Людмила СТЕПАНЕНКО

© Шлемко О. Д., 2022

© НАКККіМ, 2022

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація (опис) навчальної дисципліни (у т. ч. міждисциплінарні зв'язки).

Навчальна дисципліна «Мистецтво художнього слова» передбачена ОПІ «Акторська майстерність» другого (магістерського) рівня. Відповідно до навчального плану навчальна дисципліна є обов'язковою і вивчається здобувачами вищої освіти на першому курсі протягом першого семестру. Формою підсумкового контролю є екзамен.

У робочій програмі подано анотації до лекцій, завдання до практичних і семінарських занять, а також для самостійної роботи. Особливістю цієї робочої програми є подання розширеного варіанту анотацій, що дає підстави означити цей нормативний документ як своєрідну робочу програму-конспект.

Навчальна дисципліна «Мистецтво художнього слова» має міждисциплінарний зв'язок з такими дисциплінами: «Мистецтво актора», «Методика викладання сценічної майстерності», «Цілісний аналіз драматургічних творів», «Творчі методи акторського мистецтва ХХ–ХХІ ст.», «Музика в сценічному мистецтві».

2. Мета дисципліни – виховання високопрофесійного фахівця в царині мистецтва художнього слова, здатного використати набуті знання у своїй професійній акторській діяльності.

3. Завдання:

- формування мовноголосових можливостей здобувачів;
- виховання інтонаційно-мелодичної, дикційної й орфоепічної культури;
- опанування техніки сценічного мовлення;
- оволодіння методикою мовноголосового тренінгу;
- набуття чіткої, ненав'язливої дикції;
- засвоєння норм літературного мовлення;
- оволодіння словесною дією;
- виховання образного бачення, художнього мислення, уяви, фантазії, ритмічності, пластичності, музичності, емпатії;
- оволодіння методикою аналізу художніх творів та їх інтерпретацією;
- опанування змістовної, дійової та стильової природи авторського слова;
- вироблення навичок створення літературно-музичної композиції та втілення її у сценічне дійство;
- формування досвіду виконавської діяльності в царині художнього слова;
- засвоєння специфіки виконання сценічного монологу;
- знаходження свого індивідуального, неповторного виконавського стилю та манери;
- вміння користуватись засобами сценічної виразності: вербальними і невербальними, костюмом, гримом, світлом, музичним оформленням;
- формування креативності, почуття гумору;
- становлення національно свідомої мовної особистості майбутнього актора, ведучого, артиста розмовного жанру.

—

4. Компетентності, яких набуває здобувач при вивченні дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми «Акторська майстерність»:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до спілкування державною мовою усно і письмово.

ЗК3. Здатність уявляти сучасну картину світу на основі цілісної системи гуманітарних знань, орієнтуватися в цінностях життя та культури.

ЗК4. Володіння культурою мислення, усвідомлення мети та вибору шляхів її досягнення.

ЗК5. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК7. Здатність проявляти розвинуті комунікативні та адаптивні особистісні властивості, працювати і взаємодіяти з іншими людьми у різних творчих ситуаціях. Здатність працювати в команді.

ЗК12. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК14. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК1. Здатність демонструвати високий рівень виконавської майстерності та спроможність до вирішення основних проблем практичної діяльності в репетиційній, педагогічній та творчій роботі.

СК3. Здатність усвідомлювати процеси розвитку сценічного мистецтва в історичному контексті у поєднанні з естетичними ідеями конкретного історичного періоду.

СК4. Здатність до глибокого розуміння взаємозв'язку між теоретичними та практичними знаннями з метою ефективного використання цих знань для зміцнення власного художнього розвитку.

СК5. Здатність володіти знанням театральної, театральньо-педагогічної, методичної літератури та сценічного репертуару.

СК7. Здатність розуміти шляхи інтерпретації художнього образу у виконавській, науковій та театральньо-педагогічній діяльності.

СК8. Здатність оперувати професійною термінологією у сфері фахової діяльності виконавця, науковця, викладача.

СК9. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі виконавської та педагогічної інтерпретації.

СК10. Здатність планувати педагогічну діяльність, окреслювати цілі та завдання виховання та навчання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учня.

СК13. Здатність аналізувати і критикувати процес виконання п'єс, вміти проводити порівняльний аналіз різних виконавських акторських інтерпретацій, у тому числі з використанням можливостей радіо, телебачення, Інтернету тощо.

СК15. Здатність сприймати новітні концепції у сфері акторської майстерності, сценічного виконавства, театрознавства, методології, театральної педагогіки та свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями.

СК20. Здатність генерувати задум та здійснювати розробку нової художньої ідеї та її втілення у творі сценічного мистецтва.

СК21. Здатність до творчої реалізації набутих знань та умінь у професійній діяльності як актора на високому інтелектуальному та мистецькому рівні.

СК24. Здатність до застосування знань з теорії драми, історії театру, історії матеріальної культури, костюму та побуту, фольклору та етнографії, історії музики та образотворчого мистецтва, кіно- та телемистецтва, інших видовищних мистецтв для творчої та виробничої сценічної діяльності.

СК26. Здатність взаємодіяти з аудиторією та в акторській трупі в процесі донесення сценічного виконавського (акторського) матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї (художню інтерпретацію) під час публічного виступу.

5. Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Набути концептуальні знання, включаючи певні знання сучасних досягнень в сценічному мистецтві та виробництві.

ПРН3. Оволодіти культурою сценічного мовлення, знаннями щодо узагальнення, аналізу і синтезу в професійній діяльності.

ПРН4. Виявити знання сутності процесів навчання й виховання у вищій школі, їх психолого-педагогічних основ; методів формування навичок самостійної роботи й розвитку творчих здібностей і логічного мислення особистості.

ПРН5. Знати: зміст, принципи та методи роботи різних театральних шкіл; теоретичні та практичні основи акторської майстерності та сценічної мови; основи вокального мистецтва, видів та жанрів, стилістичних особливостей хореографічного мистецтва, пластичної мови класичних та бальних танців; основних законів сценічного руху.

ПРН7. Уміти використовувати набуті знання під час професійної мистецької сценічної діяльності в якості творчого працівника (актора).

ПРН8. Уміти здійснювати професійну діяльність на високому інтелектуальному рівні з урахуванням світових досягнень в галузі театального та сценічного мистецтва.

ПРН9. Володіти виконавськими вміннями й навичками професії, елементами внутрішньої і зовнішньої техніки.

ПРН11. Уміти самостійно працювати над сценічним втіленням різних за жанрами літературних творів засобами сценічного мовлення; застосовувати грим для підкреслення характеру сценічного героя згідно із засвоєними теоретичними знаннями; уміти професійно володіти своїм тілом, рухами та пластикою.

ПРН12. Уміти встановлювати соціально-психологічний комунікативний контакт, індивідуально орієнтовану взаємодію, що забезпечує творчий характер процесу професійної діяльності і навчання на високому мистецькому рівні.

ПРН16. Визначати рівень особистісного і професійного розвитку (як актора); моделювати процес особистісного творчого самовдосконалення, виявляти здатність до самоорганізації професійної діяльності.

ПРН19. Креативно мислити відповідно до проблематики сценічного мистецтва, генерувати ідеї, бути рішучим у провадженні нових стратегій.

ПРН20. Розробляти інноваційні технології, застосовувати їх на практиці, безперервно підвищуючи у цьому власну кваліфікацію. Сформувати особистісну здатність до творчого розвитку самостійного та автономного навчання упродовж життя.

Програма навчальної дисципліни складається з 6 модулів:

1. Історія та теорія сценічного мовлення
2. Педагогіка сценічного мовлення
3. Методика сценічного виконання прозових творів
4. Теоретичне осмислення віршованих творів і методика їх сценічного виконання
5. Теоретичне осмислення гумористичних творів і методика їх сценічного виконання
6. Специфіка літературно-музичної композиції, монологу, естрадного розмовного номера та методика їх сценічного виконання

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(для денної форми навчання)

№ з/п	Назва розділу і теми	Кількість годин						
		Усього	Денна форма					
			у тому числі					
		Л	С	П	інд.	лаб.	м.к.	с.р.
МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ								
1.1.	Мета та завдання дисципліни. Історія виникнення та розвитку українського сценічного мовлення	2,5	0,5		1			1
1.2.	Нормативність українського сценічного мовлення	4			2			2
1.3.	Методика постановки мовленнєвого голосу	2,5	0,5		1			1
1.4.	Дикційні дефекти та способи їх усунення	2			1			1
1.5.	Методика проведення мовно-голосового тренінгу	4			2			2
1.6.	Гігієна голосу	2			1			1
1.7.	Словесна дія. Закони логіки в словесній дії	4,5	0,5		2			2
1.8.	Мистецтво художнього читання	6,5	0,5		2			4
1.9.	Модульний контроль № 1	2					2	
	Разом за 1 модуль	30	2		12		2	14
МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІКА СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ								
2.1.	Досвід театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності	3,5	0,5		1			2
2.2.	Використання у педагогічній практиці принципів системи К. Станіславського	3,5	0,5		1			2
2.3.	Педагогічний артистизм і методика його формування	4,5	0,5		2			2
2.4.	Освоєння педагогом інструментарію мистецтва актора	4			2			2
2.5.	Освоєння педагогом інструментарію режисури	4			2			2
2.6.	Невербальна культура педагога	4,5	0,5		2			2
2.7.	Методика викладання сценічного мовлення	4			2			2
2.8.	Модульний контроль № 2	2					2	
	Разом за 2 модуль	30	2		12		2	14
МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ								
3.1.	Методика вибору тексту прозових творів для сценічного виконання	2			1			1
3.2.	Специфіка виконання твору від першої особи і третьої особи. Образ оповідача	2,5		0,5	1			1
3.3.	Ідейно-тематичний аналіз прозового твору	3			1			2
3.4.	Дійовий аналіз прозового твору	4,5	0,5		2			2

3.5.	Орфоепічний аналіз прозового тексту	3			1				2
3.6.	Логічно-інтонаційний аналіз прозового тексту	4,5		0,5	2				2
3.7.	Методика виконавського засвоєння прозових творів	4,5	0,5		2				2
3.8.	Методика сценічного виконання прозових творів	4			2				2
3.9.	Модульний контроль № 3	2						2	
	Разом за 3 модуль	30	1	1	12			2	14
МОДУЛЬ 4. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ І МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ									
4.1.	Основні засади теорії віршування	3,5	0,5		1				2
4.2.	Види і жанри поетичних творів	2			1				1
4.3.	Методика вибору віршованого твору для сценічного виконання	2			1				1
4.4.	Ідейно-тематичний аналіз віршованого твору	2			1				1
4.5.	Дійовий аналіз віршованого твору	4,5		0,5	2				2
4.6.	Орфоепічний аналіз віршованого тексту	2			1				1
4.7.	Логічно-інтонаційний аналіз віршованого тексту	3			1				2
4.8.	Методика виконавського засвоєння віршованих творів	5	0,5	0,5	2				2
4.9.	Методика сценічного виконання віршованих творів	4			2				2
4.10.	Модульний контроль № 4	2						2	
	Разом за 4 модуль	30	1	1	12			2	14
МОДУЛЬ 5. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ГУМОРИСТИЧНИХ ТВОРІВ І МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ									
5.1.	Байка і гумореска як літературні жанри та їх характерні особливості	3,5	0,5		1				2
5.2.	Методика вибору гумористичного твору для сценічного виконання	2			1				1
5.3.	Ідейно-тематичний аналіз гумористичного твору	2			1				1
5.4.	Дійовий аналіз гумористичного твору	3			1				2
5.5.	Орфоепічний аналіз тексту гумористичного твору	2			1				1
5.6.	Логічно-інтонаційний аналіз тексту гумористичного твору	2			1				1
5.7.	Методика виконавського засвоєння гумористичних творів	5,5	0,5	1	2				2
5.8.	Методика сценічного виконання гумористичних творів	4			2				2
5.9.	Розмовні жанри естрадного мистецтва та їх розвиток на сучасному етапі	4			2				2
5.10.	Модульний контроль № 5	2						2	
	Разом за 5 модуль	30	1	1	12			2	14
МОДУЛЬ 6. СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ, МОНОЛОГУ, ЕСТРАДНОГО РОЗМОВНОГО НОМЕРА ТА МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ									
6.1.	Літературно-музична композиція та	4	0,5	0,5	2				1

	особливості її створення								
6.2.	Ідейно-тематичний аналіз літературно-музичної композиції	2			1				1
6.3.	Дійовий аналіз літературно-музичної композиції	3			1				2
6.4.	Орфоепічний аналіз тексту літературно-музичної композиції	2			1				1
6.5.	Логічно-інтонаційний аналіз тексту літературно-музичної композиції	2			1				1
6.6.	Методика виконавського засвоєння літературно-музичної композиції	4,5		0,5	2				2
6.7.	Методика сценічного виконання літературно-музичної композиції	3			1				2
6.8.	Специфіка виконання сценічного монологу	3			1				2
6.9.	Естрадний розмовний номер і його сценічне втілення	4,5	0,5		2				2
6.10	Модульний контроль № 6	2						2	
	Разом за 6 модуль	30	1	1	12			2	14
	Разом з дисципліни	180	8	4	72			12	84

(для заочної форми навчання)

№ з/п	Назва розділу і теми	Кількість годин							
		Заочна форма							
		Усього	у тому числі						
л	с		п	інд	лаб	м.к.	с.р.		
МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ									
1.1.	Мета та завдання дисципліни. Історія виникнення та розвитку українського сценічного мовлення	2,5	0,5						2
1.2.	Нормативність українського сценічного мовлення	4,5			0,5				4
1.3.	Методика постановки мовленнєвого голосу	2,5			0,5				2
1.4.	Дикційні дефекти та способи їх усунення	2,5			0,5				2
1.5.	Методика проведення мовно-голосового тренінгу	2,5			0,5				2
1.6.	Гігієна голосу	2							2
1.7.	Словесна дія. Закони логіки в словесній дії	5,5			0,5				5
1.8.	Мистецтво художнього читання	8	0,5		0,5				7
1.9.	Модульний контроль № 1								
	Разом за 1 модуль	30	1		3				26
МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІКА СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ									
2.1.	Досвід театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності	3,5	0,5						3
2.2.	Використання у педагогічній практиці принципів системи К. Станіславського.	3,5			0,5				3
2.3.	Педагогічний артистизм і методика його формування	4,5			0,5				4
2.4.	Освоєння педагогом інструментарію мистецтва актора	4,5			0,5				4

2.5.	Освоєння педагогом інструментарію режисури	4,5			0,5				4
2.6.	Невербальна культура педагога	5	0,5		0,5				4
2.7.	Методика викладання сценічного мовлення	4,5			0,5				4
2.8.	Модульний контроль № 2								
	Разом за 2 модуль	30	1		3				26
МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ									
3.1.	Методика вибору тексту прозових творів для сценічного виконання	2							2
3.2.	Специфіка виконання твору від першої особи і третьої особи. Образ оповідача	3,5			0,5				3
3.3.	Ідейно-тематичний аналіз прозового твору	2							2
3.4.	Дійовий аналіз прозового твору	4,5			0,5				4
3.5.	Орфоепічний аналіз прозового тексту	4,5			0,5				4
3.6.	Логічно-інтонаційний аналіз прозового тексту	4,5			0,5				4
3.7.	Методика виконавського засвоєння прозових творів	4,5			0,5				4
3.8.	Методика сценічного виконання прозових творів	4,5			0,5				4
3.9.	Модульний контроль № 2								
	Разом за 3 модуль	30			3				27
МОДУЛЬ 4. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ І МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ									
4.1.	Основні засади теорії віршування	4,5			0,5				4
4.2.	Види і жанри поетичних творів	2							2
4.3.	Методика вибору віршованого твору для сценічного виконання	2							2
4.4.	Ідейно-тематичний аналіз віршованого твору	2							2
4.5.	Дійовий аналіз віршованого твору	3,5			0,5				3
4.6.	Орфоепічний аналіз віршованого тексту	3,5			0,5				3
4.7.	Логічно-інтонаційний аналіз віршованого тексту	3,5			0,5				3
4.8.	Методика виконавського засвоєння віршованих творів	4,5			0,5				4
4.9.	Методика сценічного виконання віршованих творів	4,5			0,5				4
4.10.	Модульний контроль № 4								
	Разом за 4 модуль	30			3				27
МОДУЛЬ 5. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ГУМОРИСТИЧНИХ ТВОРІВ І МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ									
5.1.	Байка і гумореска як літературні жанри та їх характерні особливості	3							3
5.2.	Методика вибору гумористичного твору для сценічного виконання	2,5			0,5				2
5.3.	Ідейно-тематичний аналіз гумористичного твору	2							2
5.4.	Дійовий аналіз гумористичного твору	3,5			0,5				3
5.5.	Орфоепічний аналіз тексту гумористичного твору	3							3
5.6.	Логічно-інтонаційний аналіз тексту гумористичного твору	3,5			0,5				3
5.7.	Методика виконавського засвоєння гумористичних творів	4,5			0,5				4

5.8.	Методика сценічного виконання гумористичних творів	3,5			0,5				3
5.9.	Розмовні жанри естрадного мистецтва та їх розвиток на сучасному етапі	4,5			0,5				4
5.10	Модульний контроль № 5								
	Разом за 5 модуль	30			3				27
МОДУЛЬ 6. СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ, МОНОЛОГУ, ЕСТРАДНОГО РОЗМОВНОГО НОМЕРА ТА МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ									
6.1.	Літературно-музична композиція та особливості її створення	4,5			0,5				4
6.2.	Ідейно-тематичний аналіз літературно-музичної композиції	2							2
6.3.	Дійовий аналіз літературно-музичної композиції	3,5			0,5				3
6.4.	Орфоепічний аналіз тексту літературно-музичної композиції	2							2
6.5.	Логічно-інтонаційний аналіз тексту літературно-музичної композиції	2							2
6.6.	Методика виконавського засвоєння літературно-музичної композиції	3,5			0,5				3
6.7.	Методика сценічного виконання літературно - музичної композиції	3,5			0,5				3
6.8.	Специфіка виконання сценічного монологу	3,5			0,5				3
6.9.	Естрадний розмовний номер і його сценічне втілення	3,5			0,5				3
6.10	Модульний контроль № 6	2						2	
	Разом за 6 модуль	30			3			2	25
	Разом з дисципліни	180	2		18			2	158

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1.1. Мета та завдання дисципліни.

Історія виникнення та розвитку українського сценічного мовлення

Анотація до лекції 1.1.

Гене́за української сценічної мови. Предмет, мета й основні завдання дисципліни «Мистецтво художнього слова». Понятійно-категоріальний апарат сценічного мовлення. Методологічні підходи до освоєння сценічного мовлення. Роль і місце дисципліни в процесі підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП «Акторська майстерність».

Вчення К.С. Станіславського про словесну дію як методологічна основа дисципліни. Художнє читання як мистецтво словесної дії, дії продуктивної, цілеспрямованої. Словесна дія читця як оперування поняттями й образами внутрішнього зору. Роль мистецтва слова в розвитку загальних здібностей, особистості здобувача. Формування у здобувачів необхідних для режисерської діяльності знань, умінь, навичок у царині сценічного мовлення.

Корифеї українського театру: П.К. Саксаганський, М.Л. Кропивницький, М.К. Садовський, М.К. Заньковецька, їх внесок у розвиток художньо-реалістичного українського мовлення. Теоретичні розробки П.К. Саксаганського щодо узагальнення законів словесної дії, її нормативності в українському театральному мистецтві. Майстри сцени Г.П. Юра, А.М. Бучма, В.С. Василько, їх роль у піднесенні рівня культури сценічного мовлення та продовження традицій корифеїв українського театру. І.О. Мар'яненко як майстер словесного мистецтва. Лесь Курбас про культуру мовлення актора.

Відмінність між розмовним і сценічним мовленням. Суржик і шляхи його подолання. Сценічне слово як показник акторського професіоналізму, що визначає рівень культури театального мистецтва в цілому. Сценічна мова як засіб національної самоідентифікації.

Сучасне сценічне мовлення як результат багаторічного розвитку українського театального мистецтва. Проблеми сучасного сценічного мовлення в Україні. Майстри сучасного розмовного жанру в естрадному мистецтві України.

План

1. Предмет, мета та завдання дисципліни «Мистецтво художнього слова».
2. Історія становлення сценічного мовлення в Україні.
3. Понятійно-категоріальний апарат сценічного мовлення.
4. Вклад корифеїв українського театру в розвиток українського сценічного мовлення.
5. Сценічна мова як засіб національної самоідентифікації.
6. Основні проблеми сучасного сценічного мовлення в Україні.

Практичне заняття до теми 1.1. № 1

Мета: з'ясування мети та завдання дисципліни; історії виникнення та розвитку українського сценічного мовлення.

Практичні завдання

1. Історія становлення сценічного мовлення в Україні.
2. Понятійно-категоріальний апарат сценічного мовлення.
3. Вклад корифеїв українського театру в розвиток українського сценічного мовлення.
4. Сценічна мова як засіб національної самоідентифікації.
5. Основні проблеми сучасного сценічного мовлення в Україні.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.1.

Практичні завдання

1. З'ясувати предмет, мету та завдання дисципліни «Мистецтво художнього слова».
2. З'ясувати історію становлення сценічного мовлення в Україні.
3. Засвоїти понятійно-категоріальний апарат сценічного мовлення.
4. Усвідомити значення сценічного мовлення для національної самоідентифікації українців.
5. З'ясувати, який внесок у розвиток художньо-реалістичного українського мовлення здійснили корифеї українського театру: П.К. Саксаганський, М.Л. Кропивницький, М.К. Садовський, М.К. Заньковецька, а також майстри сцени Лесь Курбас, Г.П. Юра, А.М. Бучма, В.С. Василько.
6. З'ясувати основні проблеми сучасного сценічного мовлення в Україні.
7. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 10, 12, 21, 23, 25, 35, 38, 39, 41.

Тема 1.2. Нормативність українського сценічного мовлення

Практичне заняття до теми 1.2. № 2

Мета: опанування нормативністю українського сценічного мовлення.

Практичні завдання

1. Акцентуаційні норми.
2. Дикційна нормативність.
3. Орфоепічні норми.
4. Фонетичні норми.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.2.

Практичні завдання

1. Засвоїти акцентуаційні норми.
2. Засвоїти дикційну нормативність.
3. Засвоїти орфоепічні норми.

4. Засвоїти фонетичні норми.
 5. Визначити функції наголосу.
 6. Засвоїти правила наголошування іменників, дієслів, прикметників, дієприкметників, прислівників, дієприслівників, числівників, займенників.
 7. Засвоїти особливості наголошування власних назв.
 8. З'ясувати причини порушення нормативного наголосу.
 9. Виконати артикуляційну гімнастику.
 10. Здійснити дикційне тренування складних артикуляційних поєднань в різноманітному темпоритмі.
 11. Виконати дикційні вправи для розвитку діапазону голосу, дихання з використанням гексаметру, скоромовок та пісенних текстів у русі.
 12. Розкрити ознаки та функції фонем.
 13. З'ясувати розбіжності між орфографією – правильним написанням і орфоепією – правильною вимовою написаного.
 14. Засвоїти використання *фонетичної транскрипції* для опанування орфоепічних норм.
 15. Виконати тренувальні вправи щодо вимови голосних і приголосних фонем.
 16. З'ясувати основні відмінності в орфоепічній нормативності української та російської мов.
 17. З'ясувати поняття *діалектної норми*.
 18. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 1, 3, 11, 12, 15, 20, 21, 23, 25, 26, 31, 33, 35, 37, 39, 43, 44, 45.*

Тема 1.3. Методика постановки мовленнєвого голосу

Анотація до лекції 1.3.

Постановка мовленнєвого голосу має на меті розкрити та розвинути його природні властивості, внаслідок чого голос отримує виразність, красу, глибину, об'єм. Поставлений голос відрізняється значно ширшим діапазоном і насиченістю звучання. Постановка голосу – серйозна робота над собою, своїми звичками, засвоєними у дитинстві. Починати постановку голосу доцільно з виправлення ходи та постави здобувача. В основі різноманітних методик постановки голосу – досягнення вміння знімати з себе навантаження і розслаблятися. Це можливо при цілеспрямованій роботі зі своїм тілом, поставою, диханням. Постановка мовленнєвого голосу досягається внаслідок постійних, тривалих, систематичних і цілеспрямованих занять. Голос, поставлений за законами природи, відрізняється плавністю і співучістю, що значною мірою залежить від дихання, яке стає непомітним, легким після належної практики.

Поставлений голос: правильно скоординована робота всіх трьох факторів голосоутворення (органів дихання, гортані та резонуючих порожнин). Спрямованість мовної постановки голосу на вироблення гарного звучання спокійної, негучної й неспішної мови в середньому регістрі. Роль резонаторно-артикуляційної діяльності у вихованні мовного голосу. Роль слуху у вихованні мовного голосу.

Поставлений голос дозволяє: адаптуватись до великих голосових навантажень; легко керувати голосом; позбутися затисків (фізичних і психологічних); позбутися дрібних дефектів мовлення; розширити голосовий діапазон; збагатити тембр тощо.

Характеристика *мовного голосу*. Голос як дієвий чинник звукового мовлення. Мовний і співочий голоси. Тіло виконавця, що нагадує резонуючий музичний інструмент, як джерело голосу. Голосова гімнастика за системами О.М. Стрельникової та Крістін Лінклейтер.

Резонатори та їх роль у вихованні голосу. Поєднання нижнього та верхнього резонування як одна з найважливіших вимог постановки голосу. Формування правильного фонаційного дихання. *Фізіологічні* якості мовного голосу: тембр, діапазон, сила. *Професійні* якості голосу: гнучкість, сила, чистота, милозвучність, рухливість, великий діапазон.

Основні характеристики доброго голосу: повнозвучний, милозвучний, привабливий, приємний, вібруючий, добре модульований, керований, теплий, мелодійний, впевнений, владний, виразний, природний, багатий, голосний, доброзичливий, польотний, гнучкий, звуковисотний, об'ємний (великого діапазону), сильний, стійкий (здатний не втомлюватись). Досконале володіння мовним голосом – головна умова виразності сценічного мовлення. Вади мовного голосу (афонія, дистонія, фонастенія).

План

1. Характеристика поставленого мовленнєвого голосу.
2. Вправи для постановки мовленнєвого голосу.
3. Формування правильного фонаційного дихання.
4. Резонатори та їх роль у вихованні голосу.
5. Основні характеристики доброго голосу.
6. Професійні якості голосу.

Практичне заняття до теми 1.3. № 3

Мета: опанування методики викладання сценічного мовлення.

Практичні завдання

1. Характеристика поставленого мовленнєвого голосу.
2. Вправи для постановки мовленнєвого голосу.
3. Формування правильного фонаційного дихання.
4. Резонатори та їх роль у вихованні голосу.
5. Основні характеристики доброго голосу.
6. Професійні якості голосу.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.3.

Практичні завдання

1. Засвоїти вправи для постановки мовленнєвого голосу.
2. Розкрити основні характеристики доброго голосу.
3. З'ясувати роль резонаторів у вихованні голосу.
4. Розкрити професійні якості голосу.

5. Опанувати голосову гімнастику за системою О.М. Стрельникової.
 6. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 2, 4, 9, 12, 15, 19, 21, 23, 25, 33, 35, 36, 38, 41.*

Тема 1.4. Дикційні дефекти та способи їх усунення

Практичне заняття до теми 1.4. № 4

Мета: набути умінь щодо виправлення дикційних недоліків і демонстрація набутих умінь в художніх текстах.

Практичні завдання

1. Опанування прийомами виправлення своїх мовних недоліків, робота над дикційною чистотою і культурою слова.
2. Тренування приголосних у звукосполюках, словах, фразах, приказках, скоромовках, віршованих текстах.
3. Голосові тренувальні вправи, поєднані з рухами.
4. Дикційний тренінг у різному темпоритмі.
5. Діалог студентів за допомогою скоромовок, приказок, прислів'їв.
6. Систематичні, цілеспрямовані спостереження за правильністю вимови.
7. Виховання слухового контролю над своїм мовленням і мовленням своїх товаришів.
8. Дикційні вади: органічні, неорганічні.
9. Основні мовленнєві вади за умов нормального мовленнєвого апарату: затиск, скованість щелеп, млява артикуляція, малорухливі губи, вимова крізь зуби, інертність язика, занадто швидка або занадто уповільнена мова, нечітка вимова, ненормативна вимова окремих звуків.
10. Шляхи усунення дикційних вад.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.4.

Практичні завдання

1. Опанувати прийоми виправлення своїх мовних недоліків, робота над дикційною чистотою і культурою слова.
 2. Здійснювати тренування приголосних у звукосполюках, словах, фразах, приказках, скоромовках, віршованих текстах.
 3. Здійснювати голосові тренувальні вправи, поєднані з рухами.
 4. Здійснювати дикційний тренінг у різному темпоритмі.
 5. Використовувати для виправлення дикційних вад скоромовки, приказки, прислів'я.
 6. Здійснювати систематичні, цілеспрямовані спостереження за правильністю вимови.
 7. Здійснювати слуховий контроль над своїм мовленням.
 8. Працювати над усуненням своїх дикційних вад.
 9. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 1, 12, 21, 23, 25, 35, 36, 38.*

Тема 1.5. Методика проведення мовно-голосового тренінгу

Практичне заняття до теми 1.5. № 5

Мета: опанувати методику проведення мовно-голосового тренінгу.

Практичні завдання

1. Знайомство викладача з мовноголосовими особливостями здобувачів.
2. Комплексний метод впливу на мовноголосовий апарат.
3. Вправи для скоординованої роботи мовноголосового апарату.
4. Самомасаж органів дихання, артикуляції, резонування.
5. Прийоми релаксації й аутогенного тренування.
6. Гімнастика для активації м'язів черевного пресу.
7. Вироблення правильного носового дихання.
8. Дихальна гімнастика для зняття напруги навколо гортанної мускулатури.
9. Тренування дихальної мускулатури зі звуком.
10. Артикуляційно-фонетичні вправи.
11. Вправи для перевірки слуху.
12. Правила голосової гігієни.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.5.

Практичні завдання

1. Виконати вправи для комплексного впливу на мовноголосовий апарат.
2. Здійснювати самомасаж органів дихання, артикуляції, резонування.
3. Виконати вправи для розвитку носового дихання.
4. Засвоїти прийоми релаксації й аутогенного тренування.
5. Виконати вправи для активації м'язів черевного пресу.
6. Здійснити тренування дихальної мускулатури зі звуком.
7. Виконати артикуляційно-фонетичні вправи.
8. Виконати вправи на розширення діапазону голосу, розвитку гучності, витривалості з виконанням тексту гексаметру.
9. Виконати вправи для перевірки слуху.
10. Дотримуватись правил голосової гігієни.
11. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 4, 9, 12, 15, 19, 21, 23, 25, 33, 35, 36, 38.

Тема 1.6. Гігієна голосу

Практичне заняття до теми 1.6. № 6

Мета: дотримання гігієни голосу як дієвого чинника збереження професійних якостей: гнучкості, сили, чистоти, милозвучності, рухливості, великого діапазону.

Практичні завдання

1. Дотримання правильного способу життя, режиму дня (сон, праця, відпочинок).

2. Дотримання режиму помірною і правильно організованого харчування.
3. Загартовування та зміцнення організму.
4. Профілактика захворювань верхніх дихальних шляхів.
5. Негативний вплив на голос алкоголю та куріння.
6. Регулярні артикуляційні, дихальні та голосові вправи.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.6.

Практичні завдання

1. Дотримуватись правильного способу життя, режиму дня (сон, праця, відпочинок).
2. Дотримуватись режиму помірною і правильно організованого харчування.
3. Загартовувати та зміцнювати організм.
4. Дотримуватись правильного режиму сну (оптимально – 8 годин на добу).
5. Здійснювати профілактику захворювань верхніх дихальних шляхів.
6. Уникати алкоголю та куріння.
7. Здійснювати регулярні артикуляційні, дихальні та голосові вправи.
8. Здійснювати зволоження повітря у сухих для роботи приміщеннях.
9. Дотримуватись правил гігієни голосу:
 - навантаження на голосовий апарат має відповідати ступеню його тренуваності;
 - неприпустиме форсоване звучання голосу, зловживання високими нотами, криком тощо;
 - неприпустимі великі мовленнєві навантаження, співи під час хвороби;
 - уникати різкої зміни температури, а також спеки, холоду, пилу тощо;
 - не виходити на вулицю в холодну пору року з розпаленим голосовим апаратом, необхідно дати організму охолонути.
10. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 21, 23, 25, 36.

Тема 1.7. Словесна дія. Закони логіки в словесній дії

Анотація до лекції 1.7.

Учення К.С. Станіславського про *словесну дію* – основний засіб розкриття думок і почуттів персонажів. Головний закон живої мови – єдність мислення і мовлення. Розробка і творчий розвиток вчення про словесну дію провідних режисерів і педагогів М.Й. Кнебель, Г.А. Товстоногова й ін. *Словесна дія* як концентроване вираження головної властивості живого мовлення: бути знаряддям людських взаємин, виявляти найтонші нюанси «життя людського духу». *Внутрішня мовна установка* як необхідна передумова словесної дії, попередній загальний план мовлення. *Мотив*, тобто причина, яка спонукає до словесної дії, як складова внутрішньої мовної установки. Тісна пов'язаність з мотивом *мети* словесної дії: передбачення очікуваного впливу на слухача. *Творчі дані*, необхідні для опанування словесною дією: багата артистична уява, створення образних бачень, логічність і послідовність дій і думки, почуття

правди і віри, відчуття перспективи дії та думки, відчуття ритму, сценічна привабливість і витримка, м'язова свобода, пластичність, володіння голосом, вимова, почуття фрази тощо. *Темп і ритм* у словесній дії.

Засоби логічної виразності: логічний наголос, логічна пауза, логічна перспектива, логічна мелодія. Логічний наголос як виділення слів, які висловлюють найбільш повно авторську думку. Логічна перспектива як важлива умова цілеспрямованості та виразності читання. Опанування перспективою словесної дії як усвідомлення *головної думки*, що пронизує художні образи, простеження за її розвитком. Попередній аналіз і точність виявлення смислових зв'язків між окремими фразами як передумова перспективного вираження думки зв'язного тексту, який звучить з вуст виконавця. Особливості психологічного наголосу. Важливість розрізнення в мові *думки*, що визначається граматично організованим словосполученням, і *смыслу*, що визначається наміром.

План

1. Вчення К.С. Станіславського про словесну дію.
2. Словесна дія у працях провідних режисерів і педагогів М.Й. Кнебель, Г.А. Товстоногова.
3. Використання мовних пристосувань живої словесної дії (тон, ритм, голосність, промовистість міміки, красномовність пауз).
4. Творчі дані, необхідні для опанування словесною дією.
5. Перспектива словесної дії.
6. Засоби логічної виразності.

Практичне заняття до теми 1.7. № 7

Мета: засвоїти сутність словесної дії, закони логіки в словесній дії.

Практичні завдання

1. Сутність вчення К.С. Станіславського про *словесну дію*.
2. Тлумачення словесної дії провідними режисерами і педагогами М.Й. Кнебель, Г.А. Товстоноговим.
3. Мовні пристосування живої словесної дії (тон, ритм, голосність, промовистість міміки, красномовність пауз).
4. Перспектива словесної дії.
5. Правила логіки мовлення.
6. Скелетування тексту.
7. Партитура тексту як його структурно-інтонаційна організація.
8. Основні правила інтонуювання розділових знаків.
9. Опанування логікою фрази на матеріалі прислів'їв, крилатих висловів, афоризмів тощо.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.7.

Практичні завдання

1. Засвоїти вчення К.С. Станіславського про словесну дію.

2. З'ясувати тлумачення словесної дії провідними режисерами і педагогами М.Й. Кнебель, Г.А. Товстоноговим.

3. Набути навичок використання мовних пристосувань живої словесної дії (тон, ритм, голосність, промовистість міміки, красномовність пауз) як складових *способу мовлення*.

4. З'ясувати сутність перспективи словесної дії.

5. Засвоїти правила логіки мовлення.

6. Засвоїти правила скелетування тексту та розробки партитури тексту.

7. Засвоїти підготовку партитури тексту.

8. Засвоїти основні правила інтонування розділових знаків.

9. Набути навичок опанування логікою фрази на матеріалі прислів'їв, крилатих висловів, афоризмів тощо.

10. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 33, 39, 45.

Тема 1.8. Мистецтво художнього читання

Анотація до лекції 1.8.

Значення літературного матеріалу в мистецтві художнього слова. Актуальність твору, внутрішній асоціативний зв'язок образної сфери художнього вимислу з конкретною історичною дійсністю, проблемами сучасного життя: глобальними, національними, ідейними, моральними, психологічними, естетичними. Сходження від простого до складного – важливий принцип роботи з практичного засвоєння поняття «словесна дія».

Головні відмінності у творчості читця й актора. Визначення поняття розмовного жанру і його особливості. Номери розмовного жанру: конференс, реприза, каламбур, інтермедія, мініатюра, скетч, естрадний монолог, пародії. Лаконізм і синтетичність естрадного актора. Особливості мелодекламації. Основи колективної словесної дії (хорова декламація). Колективне оповідання. *Розуміння* – центральний елемент виконання читцем літературного тексту. Опанування стильовими особливостями твору. Відповідність стилю художнього твору стилю його виконання. *Ритміко-мелодійна організація тексту* та його відповідність індивідуальній манері читця. Рівень сценічної культури (зовнішній вигляд, сценічний одяг, голос, дикційна й орфоепічна нормативність, жест, почуття міри і художнього смаку).

Методично доцільно визначити *окремі етапи творчого процесу* перетворення писемного тексту й внутрішнього змісту обраного для виконання на сцені літературного твору на живий літературний монолог. По-перше, це сам *вибір літературного твору*. По-друге, це складний і відповідальний *процес попереднього пізнання твору*: історії його народження, його місця у творчості автора і в історичному розвитку літератури, в культурному процесі свого часу; конкретизація й розширення асоціативних зв'язків образної системи твору з реальним життям, у ньому відображеним; осмислення сюжетного змісту – життєвих фактів, обставин, явищ, взаємин, конфліктів, подій; проникнення у психологію та характери, у життєву долю персонажів, учасників подій. Це і

визначення теми твору – того широкого кола життя, на якому зосереджується схвильована думка і яке може знаходити відображення в різних сюжетних колізіях; усвідомлення «пафосу ідеї» твору – ідейної, моральної, естетичної оцінки сенсу людського життя, відображеного в художніх образах; зрештою, заглиблення в надзавдання художніх образів, усвідомлення тієї вищої творчої мети, якою керувався автор і заради якої образний зміст літературного твору має знайти адекватний вияв засобами сценічного мистецтва.

Органічно взаємопов'язаним з процесом пізнання твору, тобто дійовим аналізом його словесної, образної та тональної структури, стає вирішальний етап внутрішнього визрівання виконавського задуму та пошуків і відбору дійових засобів реалізації задуму у живій словесній дії, її внутрішньою психологічною основою, рушійною енергією стає логічна послідовність розвитку думки і змістовність образного, емоційного підтексту, наскрізної лінії мислених образних бачень. *Останнім етапом* стає прилюдний виступ – безпосередній творчий контакт зі слухачами. Міцною основою такого контакту є знайдена й закріплена актором єдність думки і слова, слова і голосу, внутрішнього почуття і тону мови, образного змісту і виражальних засобів мовленнєвого спілкування – словесних, фразових, інтонаційних, мімічних, пластичних, з яких складається спосіб мовлення, мовна поведінка.

Художній рівень виконавської майстерності (від усвідомлення внутрішнього надзавдання автора до власного виконавського задуму, розкриття теми, ідеї авторського твору, оволодіння словесною наскрізною дією, темпоритмом, впливу на глядача). Над-надзавдання читця. Процес створення бачень, що насичують слова живими людськими емоціями, долучають до роботи підсвідомість, творчу природу читця. Свідоме опанування всім комплексом елементів внутрішньої і зовнішньої техніки словесної дії. Відсутність “четвертої стіни” під час виконання твору. Сатиричний образ-маска в естрадному монолозі як перевтілення актора-оповідача в образ іншої людини. Використання сценічного простору (мізансцени), додаткових компонентів – атрибутики, реквізиту, музичного супроводу та їх відповідність жанру твору, задуму читця.

Відчуття аудиторії (врахування кількісного і якісного складу слухачів; голосність мови; темп мовлення; сценічний тон; імпровізаційні зміни деяких відтінків у виконанні; почуття міри і смаку). Образність художньої мови, здатної збуджувати низку хвилюючих асоціацій, створювати у слухача переживання особистої причетності до почутої інформації. Виникнення “ефекту присутності”, коли зміст художніх образів проживається в уяві, наче частка свого власного життєвого досвіду. Головне завдання читця – розповісти, не граючи, не перевтілюючись, маючи чітке ставлення до всього, про що говориться в тексті, і розуміти, чому передаєш його слухачеві саме зараз, у сьогоднішніх умовах. Передавання через мову виконавця, який віртуозно опанував прийомами створення *перспективи мови*, всіх відтінків думки художнього твору, де кожне слово, кожний розділовий знак є наслідком великих творчих зусиль письменника. *Головне* в опануванні *перспективою думки* – уміння пронести основну думку через ланцюг окремих фраз. Роль

інтуїції у творчій діяльності читця. Інтуїтивно знайдені актором дійові пристосування, жива інтонація, внутрішній темпоритм, що здатні збудити творчу думку й спрямувати уяву в потрібному напрямі. *Енергетика* як один з найважливіших параметрів, що визначає успіх виступу. Особливості дикторського мовлення. Яскрава творча індивідуальність і громадянська позиція виконавця.

Практичне заняття до теми 1.8. № 8

Мета: опанувати мистецтво художнього читання.

Практичні завдання

1. Головні відмінності у творчості читця й актора.
2. Художній рівень виконавської майстерності.
3. Вибудовування мізансцени літературного естрадного монологу.
4. Підвищення рівня сценічної культури.
5. Опанування навичками внутрішньої і зовнішньої техніки словесної дії.
6. Уміння працювати з мікрофоном, перед телекамерою.
7. Використання додаткових компонентів: атрибутики, реквізиту, музичного супроводу.
8. Особливості прямої мови.
9. Особливості розповіді від першої особи.
10. Уміння «малювати» словом, передавати свої бачення слухачам.
11. Розвиток асоціативного мислення.
12. Уміння відчувати публіку (враховувати кількісний і якісний склад слухачів; голосність мови; темп мовлення; сценічний тон; імпровізаційні зміни деяких відтінків у виконанні; почуття міри і смаку).

Завдання для самостійної роботи до теми 1.8.

Практичні завдання

1. Розкрити головні відмінності у творчості читця й актора.
2. Працювати над підвищенням художнього рівня виконавської майстерності.
3. Набути навичок вибудовування мізансцен літературного естрадного монологу.
4. Працювати над підвищенням рівня сценічної культури.
5. Набути навичок використання додаткових компонентів: атрибутики, реквізиту, музичного супроводу.
6. Виробити навички художнього читання, не граючи, не перевтілюючись, маючи чітке ставлення до всього, про що говориться в тексті.
7. Розвивати асоціативного мислення.
8. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 33, 39, 45.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 1

Форма модульного контролю полягає у перевірці набутих здобувачами знань щодо: мети та завдань дисципліни; історії виникнення та розвитку українського сценічного мовлення; методики викладання сценічного мовлення; нормативності українського сценічного мовлення; методики постановки мовленнєвого голосу; дикційних дефектів і способів їх усунення; методики проведення мовно-голосового тренінгу; гігієни голосу; словесної дії та законів логіки в словесній дії; мистецтва художнього читання.

МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІКА СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 2.1. Досвід театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності

Анотація до лекції 2.1.

Театральна педагогіка як шлях формування особистості в навчальному процесі за допомогою сценічних засобів і дії. *Театральна педагогіка* сприяє формуванню творчих, когнітивних здібностей, креативності, винахідливості, спостережливості, фантазії, уяви; розвиває пам'ять, підвищує рівень уваги; формує вміння налаштовуватися на творчий процес, керувати емоціями, волею, почуттями; вчить досконало володіти власним психофізіологічним апаратом як інструментом впливу на людей. Усі ці якості необхідні для формування педагогічної майстерності та артистизму педагога зі сценічного мовлення в мистецьких закладах вищої освіти.

Педагогічна майстерність – вияв високого рівня педагогічної діяльності. Ґрунтується педагогічна майстерність на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного «Я» у професії. Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечують самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Структуру педагогічної майстерності (за І. Зязюном) становлять такі елементи:

- *педагогічна спрямованість* особистості викладача (ціннісні орієнтації на себе, на засоби педагогічного впливу, на особистість вихованця і навчально–виховний колектив, на цілі педагогічної діяльності);
- *професійне знання* (дисципліни, методики її викладання, теоретичних основ педагогіки і психології);
- *здібності до педагогічної діяльності* (комунікативні – повага до людей, доброзичливість, товариськість; перцептивні – професійна передбачуваність, емпатія, педагогічна інтуїція; динамічні – здатність до вольового впливу і логічного переконання; емоційно–почуттєві – здатність володіти собою і вибудовувати педагогічну дію на позитивних почуттях; оптимістичне прогнозування тощо);

- *педагогічна техніка* як форма організації поведінки викладача, що ґрунтується на двох групах умінь: 1) умінні володіти собою – поставою, мімікою, жестами, пантомімікою; керувати емоційними станами – знімати зайве психічне напруження, викликати стани творчого самопочуття; володіти технікою мови – дихання, голосоутворення, дикція, темп мовлення; 2) вміння співпрацювати з кожним учнем і всім класом у процесі вирішення педагогічних завдань – дидактичних, організаторських, контактної взаємодії, стимулювання діяльності вихованців тощо.

Стили педагогічного спілкування. **Стиль** – це усталена система способів і прийомів, які використовує педагог у взаємодії.

П'ять головних стилів педагогічного спілкування:

- *спілкування на підставі захоплення* спільною творчою діяльністю;
- *стиль педагогічного спілкування, що ґрунтується на дружньому ставленні*;
- *стиль спілкування – дистанція* (часто молоді педагоги, не вміючи встановити дружніх взаємин на ґрунті самовіддачі, обмежують спілкування формальними стосунками і обирають стиль спілкування – дистанції. Таке спілкування є перехідним етапом до такого негативного стилю, як спілкування – залякування);

- *стиль спілкування – залякування* (вдаються до нього ті педагоги, котрі не в змозі організувати спільну діяльність, адже для цього потрібні професійні навички);

- *стиль загравання* (поєднує в собі позитивне ставлення до студентів із лібералізмом. У педагога є прагнення здобути авторитет, а тому може вдатися до прийомів завоювання дешевого авторитету).

Підвищення рівня педагогічної майстерності – цілеспрямоване, безперервне самовдосконалення. При цьому процеси самоосвіти, самовиховання викладачів мають бути певною мірою адміністративно організованими і контрольованими.

План

1. Театральна педагогіка.
2. Педагогічна майстерність та її структура.
3. Стили педагогічного спілкування.
4. Підвищення рівня педагогічної майстерності.

Практичне заняття до теми 2.1. № 9

Мета: використати досвід театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності.

Практичні завдання

1. Театральна педагогіка та її завдання.
2. Сутність педагогічної майстерності.
3. Структура педагогічної майстерності.
4. Стили педагогічного спілкування.
5. Підвищення рівня педагогічної майстерності

Завдання для самостійної роботи до теми 2.1.

Практичні завдання

1. З'ясувати завдання театральної педагогіки.
2. Розкрити сутність педагогічної майстерності.
3. Визначити структуру педагогічної майстерності.
4. Охарактеризувати стилі педагогічного спілкування.
5. Вказати шляхи підвищення рівня педагогічної майстерності.
6. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 16, 21, 23, 25, 39.

Тема 2.2. Використання у педагогічній практиці принципів системи К. Станіславського

Анотація лекції до теми 2.2.

Універсальність підходу К. Станіславського, який спирається у своїх дослідженнях на природні, психологічні закономірності взаємодії людини з оточуючим світом, дозволяє говорити про те, що ці елементи повинні бути присутні й у процесі педагогічної дії в обставинах навчання.

Досвід роботи педагогів-новаторів свідчить, що навчально-виховний процес потребує впровадження елементів театральної педагогіки як інноваційної освітньої технології. Тож для педагога важливо знати і використовувати у практиці принципи системи К. Станіславського.

Перший принцип – принцип ***життєвої правди***. На думку К. Станіславського артист повинен мати розвинене уявлення, дитячу наївність і довірливість, артистичне почуття правди та правдоподібного у своїй душі і тілі. Трансформуючи ці вимоги на навчально-виховний процес вищої школи, треба дотримуватися того, щоб будь-яке навчально-виховне завдання було життєво правдивим, природним, а педагогічна взаємодія – простою, щирою і відкритою.

Другий принцип – принцип ***ідейної активності мистецтва***, що знаходить своє вираження в ідеї про надзавдання і наднаскрізну дію. Надзавдання – це те, заради чого автор хоче донести свою ідею до свідомості людини, вона містить у собі ідейну активність автора, його цілеспрямованість у прагненні до затвердження визначених ідеалів. З огляду освіти у вищій школі *надзавданням* буде те, що викладач має своєю метою досягти в цілісному навчальному процесі. Це те, чому мають підпорядковуватися усі творчі пошуки викладача, його розвиток професійної компетентності, наукової активності, методичної майстерності тощо.

У свою чергу *наскрізна дія* неначе об'єднує усі напрями діяльності викладача (навчальний, науковий, методичний, виховний тощо) та поєднує воедино всі складові, які ведуть до виконання надзавдання.

Третій принцип: утверджує ***дію як збудника певних переживань людини***. Поведінка кожної людини має дві сторони – фізичну та психічну. За Станіславським, психічне і фізичне маємо розглядати як єдиний процес, як один цілісний психофізичний акт. Коли людина діє цілеспрямовано, з фізичної народжується психічна дія і, навпаки, психічна дія породжує фізичну. Дія

індуктивно має викликати емоції. З цього робимо висновок: роль викладача, так само як і роль режисера, полягає в тому, щоб викликати виконання свідомої вольової дії. А почуття й афекти, з яких народяться імпульсивні дії та мимовільні рефлексії, самі виникнуть у його студента в процесі виконання цих свідомо вольових дій. Дотримання вимог принципу єдності в дії фізичного і психічного спрямовує зусилля педагогічної громадськості вищих навчальних закладів на виконання головного завдання: виховати у студентів потребу систематичного самовдосконалення, саморозвитку.

Четвертий принцип: будь-яка дія має підкорятись вимогам органічності. Здобувач має пережити напруженість пізнавального процесу, усі, пов'язані з процесом оволодіння знаннями події чи випадки, мусять пройти через власні органи почуттів, через їхню свідомість.

П'ятий принцип: перевтілення. За допомогою органічного творчого перевтілення актор створює сценічний образ. Творчість починається з магічного “якби” – тобто обставини, зміст якої розкривається умінням актора поставити себе в ситуації, запропоновані роллю. Прийнято вважати, що коли переживаєш роботу як гру, то це вже не робота. Саме у грі здійснюється імітація соціальних ролей і дій (перевтілення).

Важливе значення для педагога має вчення К. Станіславського про етику і дисципліну актора. Перша важлива умова, якої потрібно дотримуватись – полюбити себе в мистецтві, а не мистецтво в собі. К. Станіславський наголошував на тому, щоб актори з самого початку свого творчого шляху зрозуміли, що без артистичної етики, без відчуття колективності у сценічній роботі велике мистецтво – неможливе. Так само без етики і дисципліни неможливий повноцінний навчально-виховний процес.

За критерієм комунікативної ознаки правомірно наблизити театральну діяльність до педагогічної і назвати їх однотипними, оскільки в їх основі лежить ефект спілкування з людьми. Театральна і педагогічна діяльність мають певні подібності за *метою* (вплив людини на людину і викликають переживання); *змістом* (комунікативні творчі процеси), *інструментом впливу*, який в обох випадках є психофізичною природою педагога і актора, *за ситуацією творчості* – діяльності «на людях», тобто публічної діяльності.

План

1. Принципи системи К. Станіславського.
2. Адаптація принципів системи К. Станіславського до навчально-виховного процесу.
3. Подібність театральної діяльності та педагогічної діяльності.

Практичне заняття до теми 2.2. № 10

Мета: опанувати використання у педагогічній практиці принципів системи К. Станіславського.

Практичні завдання

1. Принципи системи К. Станіславського.
2. Адаптація принципів системи К. Станіславського до навчально-виховного процесу.

3. Подібність театральної діяльності та педагогічної діяльності.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.2.

Практичні завдання

1. Засвоїти принципи системи К. Станіславського.
2. Розкрити адаптацію принципів системи К. Станіславського до навчально-виховного процесу.
3. Розкрити подібність театральної діяльності та педагогічної діяльності.
4. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 6, 16, 21, 23, 25, 36, 39.

Тема 2.3. Педагогічний артистизм і методика його формування

Практичні завдання

Педагогічною проблемою є цілеспрямоване формування артистизму особистості майбутнього педагога. *Артистизм* – важлива професійна якість особистості, що сприяє успішній самореалізації та виконанню професійно-творчих завдань. Саме ця якість є дуже важливою серед багатьох психологічних і діяльнісних особливостей, що становлять особу педагога. Артистизм є показником рівня загально-педагогічної та духовної культури.

Артистичність педагога – це краса і багатство внутрішнього світу особистості, це здатність яскраво, переконливо, емоційно передавати матеріал, представляючи його в образах, використовуючи фантазію, інтуїцію, імпровізацію, техніку та виразність мови і рухів, самопрезентацію та відкритість. Між професіями педагога, режисера і актора багато спільного. Їх об'єднують спільні цілі, засоби (слово), умови праці тощо. І ті, й інші працюють з людьми, вони навчають і виховують, робота у них творча.

У процесі педагогічного спілкування артистизм педагога виконує такі функції:

– *мотиваційна* – артистизм викладача відіграє важливу роль для студента, сприяючи підвищенню пізнавальної мотивації навчання, дозволяючи поєднати фактичні знання з емоційним сприйняттям і формуючи переконання через образне узагальнення картин світу;

– *мобілізаційна* – функція реалізує себе в основному на етапі, коли викладач стає спроможним звільнитися від напруження, налаштуватися на позитивну психологічну динаміку, протистояти стресу, коли викладацький бадьорий оптимістичний вигляд заставляє здобувачів повірити в успіх діяльності;

– *атрактивна* – артистизм допомагає викладачу при впливі на соціально-психологічний механізм сприйняття себе як особистості та своїх дій;

– *фасилітаторська* – педагогічний артистизм полегшує взаємодію між викладачем і студентом, сприяє розумінню. Викладач виступає не як керівник, а як фасилітатор навчання, як людина, що створює сприятливі умови для самостійного і осмисленого навчання, активізує і стимулює пізнавальні мотиви студентів, їх групову навчальну роботу, підтримує прояви в ній тенденцій до співпраці і радість навчання як творчості;

– **стимуляційна** – викладач, здійснюючи емоційну регуляцію пізнавальної активності здобувачів, стимулює їх творчу активність;

– **синтетична** – коли діяльності викладача притаманні багатство особистісних проявів, неординарність, «відкрита» позиція, це сприяє досягненню емоційно-психологічної єдності зі студентами, переживанню ними радості спілкування з викладачем.

Викладач повинен бути в аудиторії одночасно і педагогом, і аніматором, і психотерапевтом, і артистом, і гіпнотизером.

Психофізична єдність – інструмент для педагога і актора. Цей інструмент акторського (педагогічного) мистецтва необхідно привести до належного стану, зробити його податливим творчому імпульсу, тобто готовим у будь-який момент здійснити необхідну дію. Для цього необхідно удосконалити як його внутрішній (психічний), так і зовнішній (фізичний) бік.

Основу *психофізичної компоненти* складають такі елементи:

– психічні процеси: уява, увага, афективна пам'ять, вольові прояви тощо;

– фізичні дані: голос, дикція, міміка, пантоміміка.

Важливу роль у діяльності викладача і прояві ним артистизму виконує **уява**, яка стимулює творче самопочуття викладача і приводить його в доречний емоційний стан; допомагає в реальних обставинах педагогічної діяльності здійснювати інтуїтивний пошук необхідних засобів впливу на аудиторію.

Дуже важливим психофізичним компонентом артистизму викладача є також **педагогічна увага**. Професійна діяльність припускає наявність у педагога такої уваги, що подібна до уваги артиста і характеризується не лише вольовим, інтелектуальним, але й, насамперед, емоційним характером, який допомагає йому відчувати різноманіття педагогічного процесу, психологічні моменти спілкування. Увага швидко послаблюється, тому для її вироблення необхідне тривале тренування, оскільки вона залучає до роботи весь творчий апарат педагога.

Афективна пам'ять – ще один компонент, на якому базується педагогічний процес. За допомогою афективної пам'яті викладач зберігає в своєму досвіді пережиті чуттєво-емоційні стани.

Ще одним важливим психофізичним компонентом педагога є **вольові прояви**. Мистецтво комунікативного впливу багато в чому визначається тим, наскільки цілеспрямовано педагог домагається вирішення поставлених завдань. **Воля**, як процес цілеспрямованого регулювання своєї поведінки, як готовність подолати виникаючі в діяльності ускладнення, впливає на якість професійної діяльності викладача.

Особливими складовими елементами психофізичного компонента артистизму викладача виступають *міміка, пантоміміка, мовлення*. Міміка визначається як мистецтво виражати свої думки, відчуття, настрої, стани руху м'язів обличчя.

Зіставляючи здібності акторів і педагогів можна виділити **чотири кола здібностей викладача**, що працює згідно з принципами сценічної педагогіки. **Перше коло** здібностей педагогічної діяльності складають комунікабельність, емоційна стійкість, професійна проникливість, динамізм, оптимізм, креативність.

Друге коло складають здібності, спільні для всіх видів мистецтва: уява, образна пам'ять, образне мислення, здатність переводити абстрактну ідею в образну форму, активна реакція на явища дійсності, тонка чутливість, загальна емоційна сприйнятливність, тонкий смак, відчуття міри, відчуття форми, поетичні відчуття, тобто здатність у буденному бачити особливе, неповторне. **Третє коло** здібностей виділяється для сфери театральної режисури: аналітичні, сугестивні, експресивні, організаційні тощо. **Четверте коло** здібностей складають сценічний темперамент, здатність до перетворення, сценічна чарівливість, заразливість і переконливість, сценічні яскраві зовнішні дані.

Формування педагогічного артистизму здобувачів стає успішним, якщо воно здійснюється за допомогою образу артистичного педагога, який знаходить своє зовнішнє вираження у його діяльності як певному типі «проживання» у педагогічній дійсності. Емоційне та раціональне в ситуації впливу на студентів поєднуються.

Лише педагог з якостями артистичної особистості, з багатством особистісних проявів і природністю, свободою, красою та витонченістю рішень може самоствердитись у свідомості студентів, сформувати в них мотиваційно-ціннісне ставлення до змісту освіти та передати досвід попередніх поколінь відповідними засобами. Це безпосередньо пов'язано з переходом від функцій «передавача знань» до функцій «вчителя життя», «актуалізатора розвитку».

Критерії формування педагогічних і артистичних здібностей.

1. Майстерність викладача – це складне поєднання психологічних, педагогічних і акторських якостей особистості.

2. Майстерність педагогічної діяльності, як і мистецтво актора, відпрацьовується системою різноманітних вправ, але не зводиться до шаблонного їх застосування, а пропонує безперервний творчий пошук, новаторський підхід до справи.

Викладачеві, як творчій особистості, дуже важливо знати закони і принципи театрального мистецтва, зокрема систему К.С. Станіславського – актора, режисера, педагога, реформатора сценічного мистецтва, який першим створив педагогічну систему акторського мистецтва. Педагог, який працює відповідно до психотехніки школи переживання, відкритий для студентів, готовий до співгри, співтворчості, викликає довіру учасників навчального процесу. Надзавдання – це та кінцева мета навчально-виховного процесу, яку викладач ставить, проектуючи розвиток своїх студентів. Це середня і дальня перспективи навчання, стратегічний план педагога.

Практичне заняття до теми 2.3. № 11

Мета: опанувати виражальні засоби майстерності педагога сценічного мовлення

Практичні завдання

1. Функції артистизму педагога в процесі педагогічного спілкування.
2. Психофізична єдність як інструмент для педагога і актора.

3. Чотири кола здібностей викладача, що працює згідно з принципами сценічної педагогіки.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.3.

Практичні завдання

1. Що означає поняття «артистичність педагога»?
 2. Що спільного між акторською та педагогічною діяльністю?
 3. Що може викладач запозичити із системи К.С. Станіславського для формування артистичності?
 5. Які шляхи створення творчого самопочуття викладача?
 6. Які функції відіграє артистизм у процесі педагогічного спілкування?
 7. Які спільні процесуальні характеристики у театральній і педагогічній діяльності?
 8. Які є критерії формування педагогічних і артистичних здібностей?
 9. Яку роль для педагога й актора відіграє психофізична єдність?
 10. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 2, 16, 21, 23, 25, 36, 39, 45, 46.*

Тема 2.4. Використання педагогом акторського інструментарію

Практичне заняття до теми 2.4. № 12

Мета: засвоїти використання педагогом акторського інструментарію

Практичні завдання

1. Наявність у педагога певних акторських здібностей: *зосередженість* на провідному завданні; *заразливість* – *захопленість* власним предметом і чарівність особистості; *здатність до перевтілення*; *здатність до сприйняття* здобувачів, *уміння розуміти* їх внутрішній стан.
2. *Здатність керувати власним емоційно-психологічним станом* і викликати адекватну поведінку в діяльності здобувачів.
3. *Здатність організовувати спілкування* зі студентами як театральний процес, як діалог.
4. Керована мобілізація психофізичних можливостей організму через активізацію творчих елементів: *уваги до об'єкта; органів сприйняття* (зору, слуху тощо); *пам'яті на відчуття* (створення на її основі образного видіння); *уяви; здатності до взаємодії; логічності та послідовності дій та почуттів; віри та наївності; почуття правди; відчуття перспективи дії та думки; почуття ритму; чарівності; витримки; м'язової свободи та пластичності; володіння голосовою палітрою; почуття фрази; уміння впливати словом.*
5. Лекції та практичні заняття як «майстер-клас».
6. Відмінності між актором і педагогом.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.4.

Практичні завдання

1. Набути навичок управління власним емоційно-психологічним станом.
 2. Набути навичок мобілізації психофізичних можливостей організму через активізацію творчих елементів:
 - уваги до об'єкта;
 - органів сприйняття (зору, слуху тощо);
 - пам'яті на відчуття (створення на її основі образного видіння);
 - уяви;
 - здатності до взаємодії;
 - логічності та послідовності дій та почуттів;
 - віри та наївності;
 - почуття правди;
 - відчуття перспективи дії та думки;
 - почуття ритму;
 - чарівності;
 - витримки;
 - м'язової свободи та пластичності;
 - володіння голосовою палітрою;
 - почуття фрази;
 - уміння впливати словом.
 3. З'ясувати відмінності між актором і педагогом.
 4. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 2, 4, 5, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 36, 45, 46.*

Тема 2.5. Використання педагогом режисерського інструментарію

Практичне заняття до теми 2.5. № 13

Мета: засвоїти використання педагогом режисерського інструментарію

Практичні завдання

1. *Аналітичні здібності* режисера (глибина, критичність, гнучкість, самостійність, ініціативність мислення);
2. *Подієво-видовищне мислення* режисера (здатність до перевтілення, конструктивні, композиційні здібності);
3. *Сугестивні здібності*, що дозволяють здійснити емоційно-вольовий вплив на акторів (студентів) у процесі репетиції (заняття);
4. *Експресивні здібності* (пластика, міміка, жести; мовлення тощо);
5. Застосування *методу дієвого аналізу* (переклад головної ідеї на мову дії, тобто її розкриття шляхом вирішення ланки проблемних ситуацій) в організації навчального процесу (дозволяє побудувати логіку, драматургію, режисерський план лекції, семінару, практичного заняття, виокремити головну подію (таку подію, що визначає мотиви, характер дії та взаємодію її учасників),

завдання (вольові цілі та надзавдання (кінцева мета, якої треба досягти, заради досягнення якої застосовані усі дії).

6. *Загальнотворчі здібності* (інтелектуальна активність, високий рівень саморегуляції особистості).

7. Використання *методу зміни рольових позицій* (я – глядач, я – діюча особа, я – я, я – інший), що сприяє розвитку гнучкості здобувача та викладача, мобільному самовизначенню у новій ситуації.

8. *Організаторські здібності* (організація навчально-виховного процесу).

Завдання для самостійної роботи до теми 2.5.

Практичні завдання

1. Виховувати у собі *аналітичні здібності* (глибина, критичність, гнучкість, самостійність, ініціативність мислення).

2. Набувати навичок *подієво-видовищного мислення* режисера (здатність до перевтілення, конструктивні, композиційні здібності).

3. Виховувати *сугестивні здібності*, що дозволяють здійснити емоційно-вольовий вплив на акторів (здобувачів) у процесі репетиції (заняття).

4. Виховувати *експресивні здібності* (пластика, міміка, жести; мовлення тощо).

5. Опанувати *методу дієвого аналізу*.

6. Виховувати загальнотворчі здібності (інтелектуальна активність, високий рівень саморегуляції особистості).

7. Опанувати *метод зміни рольових позицій*.

8. Виховувати організаторські здібності (організація навчально-виховного процесу).

9. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 5, 12, 14, 16, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 36, 41, 45, 46.

Тема 2.6. Невербальна культура педагога

Анотація лекції до теми 2.6.

Педагогічна техніка як сукупність професійних умінь сприяє гармонійному поєднанню внутрішнього змісту діяльності педагога та зовнішнього його вираження.

Структура педагогічної техніки складається з внутрішньої й зовнішньої техніки відповідно до мети її використання. **Внутрішня техніка** – створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування педагога на майбутню діяльність через вплив на розум, волю й почуття. **Зовнішня техніка** – це виявлення внутрішнього стану педагога через його анатомо-фізіологічний апарат – рухи м'язів обличчя, рук і тіла та їх пластики, мовлення в їх гармонійній єдності. Зовнішня педагогічна техніка допомагає педагогу більш виразно відобразити свій внутрішній стан, думки, почуття. Одним із значущих елементів техніки педагога є *невербальні засоби*.

Невербальні засоби спілкування – це взаємне розміщення співрозмовників, відстань між ними, поза, міміка, жести, напрямок погляду та

його зміни. У педагогічній діяльності знання особливостей зовнішнього вияву емоційних станів, відображених у міміці й пантоміміці, важливе як для правильного розуміння внутрішнього світу школярів, так і для розвитку вміння вчителем адекватно передавати своє ставлення.

Особлива роль серед елементів невербальної поведінки приділяється **міміці** – значущим рухам (чи статичному виразу) м'язів обличчя, які виражають внутрішній емоційний стан людини. *Міміка* «відбиває» й індивідуальність обличчя педагога, й ситуативно обумовлені прояви його емоцій. Очі, погляд, обличчя педагога можуть сказати більше, ніж його слова. Як і в акторській професії, міміка в професійній діяльності викладача виконує особливу функцію – служить індикатором емоційних проявів, тонким регулятором – «інструментом» спілкування. Для педагога цей інструмент особливо необхідний, оскільки більшість завдань припускають невербальні способи вирішення: нерідко на занятті погляд викладача, його міміка діють сильніше, ніж слово. Природна й виразна міміка педагога сприяє встановленню довірливого контакту зі студентами, вираженню небайдужості, інтересу до предмета обговорення, до студентів.

Уміння *контролювати* міміку, володіти нею для вирішення поставлених завдань – важливе професійне уміння. Слід виробляти у себе звичку приділяти увагу своїй міміці: продумувати, якою вона має бути, чи відповідає вона ситуації, коли її слід змінити і чому. Доцільно навмисно керувати своєю мімікою, надавати те вираження обличчю, яке відповідає бажаному іміджу і сприйняттю людиною, з якою ведеться розмова. Найчастіше воно повинне світитися доброзичливістю, діловим настроєм, упевненістю, самовладанням.

Основна відмінність невербальної інформації в тому, що вона адресується емоційно-образній сфері людини, її підсвідомості на відміну від слова, зверненого до свідомості людини, його раціонально-логічної сфери. Оволодіння педагогом уміннями підсилювати дійовість мовлення позамовними засобами виразності та розкодувати невербальну інформацію є однією з важливих умов ефективності педагогічного спілкування. Уміння декодувати немовну інформацію важливе для можливості регулювати міжособистісні стосунки через розуміння емоційного настрою групи студентів й кожного окремого студента, ставлення студентів до навчальної інформації, запропонованої педагогом організаційної форми спілкування.

Важливе місце у системі мімічних засобів посідають **очі**. Візуальний контакт (контакт очей) – це погляд співрозмовників, фіксований один на одному, що означає зацікавленість партнером і зосередженість на тому, що він говорить.

Наступним елементом невербальної педагогічної техніки є **пантоміміка** – виражальні рухи всього тіла або окремої його частини. Вона створює загальний образ людини. Приміром, гарна, виразна постава виражає внутрішню гідність особистості. Найчастіше постава є результатом спеціальних вправ та сформованої звички.

Слід звернути увагу на **ходу**, яка теж несе інформацію про стан людини, її здоров'я, настрій, вік, характер, іноді – професію. Вона має низку ознак: ритм, швидкість, довжина кроку, тиск на поверхню.

Ще одним, не менш значущим елементом невербальної поведінки є *поза*. *Поза* – це положення людського тіла, типове для певної культури, одиниця просторової поведінки людини. Педагогу треба пам'ятати, що у кожній його позі проявляється майстерність, професіоналізм, а також ставлення до певної ситуації, до особистості учня. Для активного спілкування поза має бути відкритою.

Жести – виражальні рухи голови, тіла, рук є важливим засобом підсилення виразності читання, мовлення. Жести зближують мовця зі слухачами, але надумані, вони можуть навпаки, призвести до повного розриву зв'язку мовця зі слухачами, навіть викликати подив, а то й сміх. За приналежністю жести поділяються на *фізіологічні*, не пов'язані безпосередньо з процесом читання, мовлення, й комунікативно значущі. Перші пов'язані з фізичним станом людини, другі причетні до цілеспрямованого мовлення й служать допоміжним засобом виразності.

Міжособистісний простір відіграє виняткову роль у педагогічній взаємодії. Розмір дистанції між педагогом та студентами не просто просторовий вимір – це свідчення близькості, довіри між педагогом і студентами, виявлення любові до них.

Зовнішність педагога – явище інтегральне, адже інтеграція – процес зближення і зв'язку поряд із процесами диференціації. Педагог впливає на студентів комплексом взаємопов'язаних елементів зовнішності. Культура і техніка мовлення педагога, культура і техніка рухів, одяг та культура і техніка догляду за своїм тілом – все це *складники зовнішності*. Кожен елемент зокрема має низку компонентів, що становить системоутворюючу цілісність. Так, *культура мовлення* – це інтонація, голос, дикція, дихання, тембр, темп, логічне структурування мовлення, гнучкість мовлення та ін. *Культура і техніка рухів* – то постава, хода, жести, пластика, міміка, пантоміміка. Культура і техніка догляду за зовнішнім виглядом – вміння доглядати за своїм волоссям, робити зачіску, добирати одяг та взуття, прикраси, аксесуари, парфуми. Це вміння доглядати за тілом (обличчям, руками, ногами). Тільки в поєднанні цих складових створюється зовнішність, яка уособлює педагога.

Одяг конкретного педагога має відповідати його морально-етичним поглядам, бути витриманим, простим, виразним та охайним. Колір, фактура, доповнення (гудзики, пряжки тощо) також мають підкреслювати красу, простоту, елегантність і скромність. Усе це позитивно впливає на настрої студентів, дисциплінує їх, сприяє формуванню відчуття міри, не відволікає уваги від навчальних занять.

Практичне заняття до теми 2.6. № 14

Мета: опанувати невербальну культуру педагога

Практичні завдання

1. Зовнішня техніка педагога.
2. Невербальні засоби спілкування педагога.
3. Міміка педагога.

4. Пантоміміка педагога.
5. Жести педагога.
6. Зовнішність педагога як інтегральне явище.
7. Культура і техніка рухів педагога.
8. Одяг педагога.
9. Тренінги та вправи на розвиток невербальної комунікації.
10. Відпрацювання техніки використання немовних засобів у змодельованих фрагментах заняття.
11. Відпрацювання вмінь висловлювати та читати емоційну реакцію.
12. Вправи на розвиток мімічної та пантомімічної виразності.
13. Вправи для контролю і корекції правильної постави, пози, ходи.
14. Вправи на розвиток розуміння експресії, психічного стану особистості.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.6.

Практичні завдання

1. Засвоїти невербальні засоби спілкування педагога.
 2. Виробляти звичку приділяти увагу своїй міміці: обдумувати, якою вона має бути, чи відповідає ситуації.
 3. Формування умінь і навичок організації зовнішнього вигляду в заданих ситуаціях навчально-виховного процесу.
 4. Засвоїти тренінги та вправи на розвиток невербальної комунікації.
 5. Виконати вправи на розвиток мімічної та пантомімічної виразності.
 6. Виконати вправи для контролю і корекції правильної постави, пози, ходи.
 7. Виконати вправи на розвиток розуміння експресії, психічного стану особистості.
 8. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 19, 21, 23, 25, 30, 46.*

Тема 2.7. Методика викладання сценічного мовлення

Практичне заняття до теми 2.7. № 15

Мета: опанування методики викладання сценічного мовлення.

Практичні завдання

1. Традиційні методи навчання здобувачів сценічного мовлення.
2. Інноваційні методи навчання здобувачів сценічного мовлення.
3. Сутність комплексного методу виховання сценічного мовлення.
4. Творчий показ практичних робіт здобувачів в реальних умовах навчального закладу, з реальним глядачем.
5. Проблеми викладання сценічного мовлення.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.7.

Практичні завдання

1. Засвоїти традиційні методи навчання здобувачів сценічного мовлення.

2. Засвоїти інноваційні методи навчання здобувачів сценічного мовлення
3. Розкрити сутність комплексного методу виховання сценічного мовлення.
4. З'ясувати проблеми, пов'язані з навчання здобувачів сценічного мовлення.
5. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 9, 12, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 35, 36, 39, 45, 46.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 2

Форма модульного контролю полягає у перевірці набутих здобувачами знань щодо досвіду театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності; використання у педагогічній практиці принципів системи К. Станіславського; педагогічного артистизму та методики його формування; освоєння педагогом інструментарію мистецтва актора та режисера; невербальної культури педагога; методики викладання сценічного мовлення.

МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ

Тема 3.1. Методика вибору тексту прозових творів для сценічного виконання

Практичне заняття до теми 3.1. № 16

Мета: засвоїти методику вибору прозового тексту для сценічного виконання.

Практичні завдання

1. Критерії вибору прозового тексту для сценічного виконання.
2. Автор твору, його біографія та світогляд.
3. Актуальність твору.
4. Врахування уподобань і творчих можливостей виконавця, його мистецького наднадзавдання.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.1.

Практичні завдання

1. Здійснити вибір прозового тексту для сценічного виконання з урахуванням критеріїв вибору.
2. Ознайомитись з біографією автора прозового твору та його світоглядом.
3. Виявити актуальність твору та його суголосність (передусім його тематики, проблематики) із сучасністю.
4. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 15, 18, 21, 25, 38.

Тема 3.2. Специфіка виконання твору від першої особи і третьої особи. Образ оповідача

Практичне заняття до теми 3.2. № 17

Мета: набуття навичок розповіді від першої та третьої особи, оволодіння образним мисленням і мовленням, конкретними і точними баченнями.

Практичні завдання

1. Особливості розповіді від першої особи.
2. Особливості розповіді від третьої особи.
3. Автор, оповідач, розповідач.

Семінарське заняття до теми 3.2. № 1

Практичні завдання

1. Особливості розповіді від першої особи.
2. Особливості розповіді від третьої особи.
3. Автор, оповідач, розповідач.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.2.

Практичні завдання

1. З'ясувати особливості розповіді від першої особи.
 2. З'ясувати особливості розповіді від третьої особи.
 3. Розкрити відмінність образів оповідача та розповідача.
 4. Прочитати оповідання на вибір від першої, а потім – від третьої особи, осмислити відмінність у поданні тексту.
 5. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література:* 1, 5, 15, 19, 21, 25, 45.

Тема 3.3. Ідейно-тематичний аналіз прозового твору

Практичне заняття до теми 3.3. 18

Мета: набуття навичок ідейно-тематичного аналізу прозового твору.

Практичні завдання

1. Визначення теми прозового твору.
2. Визначення ідеї прозового твору.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.3.

Практичні завдання

1. Визначити тему прозового твору.
 2. Визначити ідеї прозового твору.
 3. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література:* 18, 19, 21, 23, 25, 45, 46.

Тема 3.4. Дійовий аналіз прозового твору

Анотація до лекції 3.4.

Дійовий аналіз – це спосіб перетворення образів одного виду мистецтва (у нашому випадку літератури) в інший, переклад на мову сценічної творчості. Тому фундаментальними поняттями методу є: надзавдання, наскрізна дія, словесна дія, бачення, конфлікт.

Дійовий аналіз прозового твору передбачає визначення надзавдання, наскрізної дії, конфлікту, побудови «кінострічки бачень», виявлення підтексту, що криється за текстом, знаходження емоційної та смислової кульмінації, визначення головної мети виконання твору.

Надзавдання – фундаментальне поняття методу дійового аналізу, ідея твору, звернена в сьогоdnішній час, тобто те, заради чого виконується твір. Осягнення надзавдання твору відбувається через проникнення в над-надзавдання автора, у його світогляд. Точне визначення надзавдання є важливим чинником для правильного розподілу психологічних акцентів у художньому творі. Точність і глибина надзавдання виконавця покликані визначити активність наскрізної дії та емоційно повести за її напрямом.

Наскрізна дія – шлях втілення надзавдання, реальна, конкретна боротьба, у результаті якої стверджується надзавдання. Внутрішній світ виконавця мобілізується надзавданням і наскрізною дією.

Приєм створення «кінострічки бачень» – один із найважливіших практичних прийомів К. С. Станіславського в роботі над словом. **Бачення** є законом образного мислення актора на сцені, основою для перетворення авторського тексту у власну розповідь.

Словесна дія є активним процесом, спрямованим на те, щоб сценічне слово завжди було доцільним, продуктивним, енергійним і вольовим, дійовим. На початку роботи над твором виконавець має усвідомити логіку й послідовність подій, перспективу розвитку дії і контрдії.

Конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення, сутичка) – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження та крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, супроводжуваних складними колізіями.

Аналізуючи прозовий текст щодо бачення і підтексту, поглиблюючи та розширюючи свої знання про нього, ми поступово відтворюємо світ, про який пише автор. У процесі роботи виконавець присвоює думки автора, усвідомлює те, що послугувало основою для твору, пізнаючи таким чином його смислове спрямування.

Отже, метод дійового аналізу прозового твору дає змогу виконавцеві визначити послідовність і перспективу розвитку думки автора; виявити лінію наскрізної дії, що охоплює всі шматки твору, і наближати ідею автора до надзавдання виконавця через відбір виражальних засобів, необхідних для втілення творчого задуму.

План

1. Сутність дійового аналізу прозового твору.
2. Надзавдання як фундаментальне поняття методу дійового аналізу.
3. Наскрізна дія як шлях втілення надзавдання.
4. Значення дійового аналізу для виконавця прозового твору.

Практичне заняття до теми 3.4. № 19

Мета: набуття навичок дійового аналізу прозового твору.

Практичні завдання

1. Специфіка дійового аналізу прозового твору.
2. Визначення на прикладі конкретного твору запропонованих обставин, подій, конфлікту, наскрізної дії, надзавдання.
3. Детальний відбір дійових пристосувань.
4. Уміння виконавця вибудовувати наскрізну дію твору.
5. Уміння виконавця правдиво й органічно оцінювати факти.
6. Опанування виконавцем прийомами створення *перспективи мови*.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.4.

Практичні завдання

1. Здійснити дійовий аналіз вибраного прозового твору.
 2. Визначити запропоновані обставини, події, конфлікт, наскрізну дію, надзавдання.
 3. Здійснити детальний відбір дійових пристосувань для втілення творчого задуму.
 4. Опанувати прийоми створення *перспективи мовлення*.
 5. Підготувати конспект щодо дійового аналізу у працях К.С. Станіславського.
 6. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література:* 15, 16, 19, 21, 23, 25, 39, 45, 46.

Тема 3.5. Орфоепічний аналіз прозового тексту

Практичне заняття до теми 3.5. № 20

Мета: набути навичок орфоепічного аналізу прозового тексту.

Практичні завдання

1. Використання фонетичної транскрипції для опанування орфоепічних норм та передання на письмі правильної вимови.
2. Слова прозового тексту, які пишуться і вимовляються за одними правилами.
3. Слова прозового тексту, які пишуться і вимовляються за різними правилами.
4. Правильна вимова голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.

5. Вживання у прозовому тексті літери та фонему «Г».
6. Асиміляція та дисиміляція (спрощення).
7. Фонологічні та фонетичні помилки.
8. Виявлення та виправлення орфоепічних помилок.
9. Уміння користуватися орфоепічним словником.
10. Орфоепічний аналіз прозового тексту.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.5.

Практичні завдання

1. Використати фонетичну транскрипцію для опанування орфоепічних норм і передання на письмі правильної вимови.
 2. Визначити слова прозового тексту, які пишуться і вимовляються за одними правилами.
 3. Визначити слова прозового тексту, які пишуться і вимовляються за різними правилами.
 4. Засвоїти правильну вимову голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.
 5. Засвоїти вживання у тексті літери та фонему «Г».
 6. Виявити в тексті фонетичні явища уподібнення (асиміляції) і розподібнення (дисиміляції).
 7. Виявити фонологічні та фонетичні помилки.
 8. Виявити та виправити орфоепічні помилки.
 9. Набути навичок користування орфоепічним словником.
 10. Здійснити орфоепічний аналіз тексту вибраного прозового твору.
 11. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 12, 18, 21, 25, 26, 35, 43, 45.*

Тема 3.6. Логічно-інтонаційний аналіз прозового тексту

Практичне заняття до теми 3.6. № 21

Мета: набути навичок логічно-інтонаційного аналізу прозового тексту.

Практичні завдання

1. Логічно-інтонаційний аналіз прозового тексту.
2. Скелетування прозового тексту та підготовка його партитури.
3. Оволодіння перспективою словесної дії в запропонованих викладачем текстах.
4. Набуття навичок поділу фрази на мовні такти заради створення її точної перспективи.
5. Розстановка наголосів і визначення пауз.
6. Виділення в кожній фразі головних за змістом слів.
7. Фіксація інтонаційного малюнка тексту.
8. Виявлення підтексту, створити в уяві чіткої та послідовної лінії бачення.
9. Набуття навичок використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.

Семінарське заняття до теми 3.6. № 2

Практичні завдання

Логічно-інтонаційний аналіз прозового тексту, вибраного здобувачами.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.6.

Практичні завдання

1. Здійснити скелетування прозового тексту.
2. Підготувати партитуру тексту.
3. Здійснити логічно-інтонаційний аналіз вибраного прозового тексту.
4. Набути навиків використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.
5. Здійснити членування тексту на фрази та виділити в кожній фразі головні за смислом слова.
6. Здійснити поділ фраз на мовні такти.
7. Розставити наголоси і визначити логічні та психологічні паузи.
8. Визначити в тексті смислові зв'язки між окремими фразами, досягнути інтонаційної виразності та відповідної мелодики мовлення.
9. Виявити і практично втілити підтекст.
10. Здійснити фіксацію інтонаційного малюнка тексту.
11. Набути навиків створення в уяві чіткої та послідовної лінії бачення, опанувати логічною перспективою.
12. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 12, 15, 18, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 43, 45, 46, 47.

Тема 3.7. Методика виконавського засвоєння прозових творів

Анотація до лекції 3.7.

Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу тексту прозового твору. Визначення проблеми, яка хвилює автора. Вивчення творчої автобіографії автора, історії створення твору. Ознайомлення з іншими творами письменника. Тема. Ідея. Конфлікт. Жанр. Надзавдання. Композиція (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка). Характеристика героїв. Стиль автора. Образ оповідача. Природа конфлікту. Наскрізна лінія словесної дії. Характери персонажів. Актуальність художнього твору. Події та дія. Головна дія. Вихідна подія, вихідні запропоновані обставини. Підпорядкування подій надзавданню. Уява, бачення, фантазія. Розкриття характерів персонажів через участь у конфлікті, їхню мову. Перше сприймання твору виконавцем. Переказ тексту своїми словами як спосіб проникнення виконавця в авторський задум. Оцінка природи й сутності конфліктної ситуації: тих життєвих обставин, у яких зав'язуються, виникають внутрішні суперечності у взаєминах, потребах, прагненнях, інтересах людей. Підтекст. Визрівання виконавського задуму, пошук дійових засобів реалізації задуму в живій словесній дії. Режисерський замисел твору. Літературний

монолог, діалог, полілог й масові сцени. Партитура тексту як програма дій виконавця тексту, складена за допомогою загальноприйнятих умовних знаків.

Робота здобувача над текстом: уточнення основної думки, заради якої було вибрано саме цей текст, підпорядкування цій думці виконання твору, розподіл основного і другорядного; знаходження головних слів, фраз, які несуть основне смислове навантаження, узгоджене з відповідним надзавданням. Освоєння виконавцем *запропонованих обставин*. Оволодіння внутрішньою змістовністю й зовнішньою виразністю художнього мовлення. Задіяння емоційної пам'яті як прийом присвоєння тексту. Бачення. Внутрішній монолог. Привід для розповіді (придумати відносини виконавця зі слухачами). Особливості розповіді від першої особи. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів. Дійові пристосування. Інтонаційна виразність. Логічний наголос. Головні слова. Паузи. Темпоритм. З'ясування місця і ролі в подіях, про які йдеться в розповіді.

План

1. Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу прозового твору.
2. Інтонаційна палітра тексту прозового твору.
3. Підтекст і його сценічне втілення.
4. Темп і ритм словесної дії.
5. Створення образу оповідача.
6. Створення характерів персонажів.
7. Невербальні засоби виконавця.
8. Спілкування зі слухачами під час виконання прозового твору.

Практичне заняття до теми 3.7.

Мета: опанування методики виконавського засвоєння тексту прозових творів.

Практичні завдання

1. Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу прозового твору.
2. Особливості розповіді від першої особи.
3. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологіях і діалогах.
4. Відтворення оповідачем багатоголосого звучання в полілогах і масових сценах.
5. Дійовий діалог як засіб створення лінії дії та контрдії, загострення конфлікту, боротьби, в результаті якої з'являються нові відносини між учасниками діалогу.
6. Використання в словесній дії всього комплексу виражальних засобів живої усної мови.
7. Уміння вибудувати лінію наскрізної дії.
8. Пошуки дійових пристосувань.
9. Проведення етюдних репетицій.

10. Робота над прозовими текстами, вибраними студентами.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.7.

Практичні завдання

1. Врахувати результати ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу прозового твору.
2. Опанувати текст вибраного прозового твору.
3. Вибудувати лінію наскрізної дії у вибраному прозовому тексті.
4. Здійснювати пошуки дійових пристосувань.
5. З'ясувати особливості розповіді від першої особи.
6. З'ясувати особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологах і діалогах.
7. Відтворити багатоголосе звучання в діалогах, полілогах і масових сценах.
8. Набути навичок використання у словесній дії всього комплексу виражальних засобів живої усної мови.
9. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 33, 39, 45.

Тема 3.8. Методика сценічного виконання прозових творів

Практичне заняття до теми 3.8. № 23

Мета: опанувати методику сценічного виконання прозових творів.

Практичні завдання

1. Психофізична підготовка до виходу на сцену.
2. Створення образу оповідача.
3. Вибудовування лінії наскрізної дії.
4. Використання у словесній дії всього комплексу вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.
5. Творчий спосіб *живого контакту* з аудиторією.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.8.

Практичні завдання

1. Набути навичок мобілізації психофізичного апарату виконавця перед виходом на сцену.
2. Підготувати текст прозового твору до сценічного виконання.
3. Створити образ оповідача.
4. Вибудовувати лінію наскрізної дії.
5. Використовувати у словесній дії весь комплекс вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голос, інтонацію, міміку, жести, рух.
6. Підпорядковувати свої дії надзавданню.
7. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 33, 36, 39, 45.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 3

Форма модульного контролю полягає у перевірці набутих здобувачами знань щодо методики вибору тексту прозових творів для сценічного виконання; специфіки виконання твору від першої особи і третьої особи, створення образу оповідача; ідейно-тематичного аналізу прозового твору; дійового аналізу прозового твору; орфоепічного аналізу прозового тексту; логічно-інтонаційного аналізу прозового тексту; методики виконавського засвоєння прозових творів; методики сценічного виконання прозових творів.

МОДУЛЬ 4. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ І МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ

Тема 4.1. Основні засади теорії віршування

Анотація до лекції 4.1.

Для глибинного осягнення будь-якого поетичного твору необхідно збагатити свої знання розумінням теорії віршування. Насамперед треба засвоїти понятійно-категоріальний апарат, щоб усвідомлювати значення низки важливих понять.

Теорія віршування. Система організації поетичної мови (мова прозова та віршова, специфіка віршового тексту, вірш як елемент ритмічного мовлення). Віршована мова як особлива система художнього мислення. Спосіб чергування наголошених і ненаголошених складів як найбільш сталий компонент віршованої мови. Вміння застосовувати теорію віршування на практиці.

Віршування – це сукупність норм і принципів організації вірша, яка складається у відповідності з особливостями національної мови на ґрунті певних історико-літературних традицій. Натомість **вірш** – це естетичне явище, художньо-мовна система, специфічно змістова форма поезії, особливості якої зумовлені як предметом її відображення (духовно-емоційного світу людини) і функцією (перетворенням, удосконаленням цього світу), так і експресивним характером засобу відображення – національної мови. Основним чинником, що відрізняє вірш від прози є його ритмічна організація.

Поетичний (або мовний) ритм як рівномірне чергування однорідних мовних одиниць, які називаються ритмічними одиницями. Найменша одиниця поетичного ритму – склад, головна – вірш (тобто рядок). За способом творення ритму вірша розрізняють **чотири системи віршування**: метричне, силабічне, тонічне, силабо-тонічне. У різних країнах і у різних народів сформувалися різні системи віршування – способи написання віршів, що залежать від фонетичних особливостей національної мови. Ритмічні закони вірша: дотримання ритмічної паузи; єдність віршованого рядка; авторський наголос у слові; дотримання кількості складів у рядку. **Цезура** як ритмічно-інтонаційна пауза в середині віршового рядка, яка розгинає його на дві, іноді три частини.

Силабо-тонічне віршування – система віршування, основою якої є принцип вирівнювання наголошених та ненаголошених складів, їх чергування, кількість та місце розташування ритмічних акцентів у віршовому рядку. Ця

система віршування з'явилась в українській поезії у ХІХ ст. Характерна риса силабо-тонічного вірша – ритмо-інтонаційна інерція завдяки схемі розподілу наголошених і ненаголошених складів, що дає можливість відповідно систематизувати ритмічний рух поетичного мовлення.

Стопа – найкоротший відрізок певного віршового метра, сконцентрованого у групі складів з відносно незмінним наголосом (ритмічним акцентом). Вона служить одиницею виміру та визначення віршового ритму і спирається на природне мовне чергування наголошених та ненаголошених складів, які зумовлюють специфіку віршового розміру. Залежно від кількості складів стопа може бути двоскладова (ямб, хорей, пірихій, спондей), трискладова (дактиль, анапест, амфібрахій, бакхій, молос), чотирискладова (пеон). У слабо-тонічній системі розрізняють двовірші (дистихи), тривірші (терцети, терцини), чотиривірші (катрени), п'ятивірші та шестивірші (секстини), восьмивірші (октави), дев'ятивірші (нони), десятивірші (деци) тощо.

Рима – композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень, що має фонетичне і метричне значення, об'єднує суміжні та розташовані близько слова віршових рядків (починаючи з останнього наголошеного складу) для організації їх у строфи, впорядкування поетичного мовлення, його евфонічного римотворення. Види римування.

Строфа як група віршованих рядків, об'єднаних одною думкою, інтонацією, порядком римування і відокремлена від суміжних віршових сполук великою паузою. Строфа як ритмічна одиниця віршованої мови.

Тропи як засоби увиразнення мови творів, які реалізуються в словах чи словосполученнях. Розрізняють такі основні види тропів: прості – епітет та порівняння і складні – метафора, метонімія, синекдоха, алегорія, іронія, гіпербола, перифраз тощо.

Специфіка **ліричної поезії** полягає в тому, що людина присутня в ній не лише як автор, тобто об'єкт зображення, але і як її суб'єкт, що включений до естетичної системи твору як важливий елемент. Лірика не зводиться лише до розмови від імені ліричного «я». Авторський монолог є тільки однією з багатьох форм вираження свідомості поета. В ліриці авторська позиція, складний внутрішній світ передаються концентрованими образами, що дають можливість налагодити з читачем миттєві стосунки.

Сюжет у його драматичному трактуванні в ліричних творах відсутній. Неможливо переказати сюжет ліричного твору. Перед нами постають «події» не зовнішні, а внутрішні, суб'єктивні. Складниками ліричного сюжету є психічні процеси: переживання, почуття, думки ліричного героя, який чутливо реагує на те, що відбувається в навколишній дійсності.

У центрі ліричного твору переважно одна особистість – **ліричний герой** (той, чий почуття, думки знайшли вираження у творі). У більшості випадків – alter ego (друге «Я») автора, його образ у творі, але не обов'язково (наприклад, так званий, «герой-маска»). Оповідач переважно відсутній.

План

1. Ідейно-тематична класифікація лірики
2. Жанровий поділ лірики

3. Основні поняття віршознавства.
4. Основні відмінності вірша від прози.
5. Метрична система віршування.
6. Силабічна система віршування.
7. Тонічна система віршування.
8. Силабо-тонічна система віршування.
9. Наголос, пауза, стопа, склад, ритм та їхня функція в силабо-тонічній та силабічній системах.
10. Історія українського віршування.
11. Стопа як найкоротший відрізок віршового розміру.
12. Способи визначення розміру вірша.
13. Рима та її класифікація.
14. Віршовий рядок, строфа.
15. Фонетична організація віршів (асонанс, алітерація, суцільна алітерація).
16. Ліричний герой.

Практичне заняття до теми 4.1. № 24

Мета: оволодіння теорією віршування.

Практичні завдання

1. Понятійно-категоріальний апарат теорії віршування.
2. Жанровий поділ лірики.
3. Віршована мова як особлива система художнього мислення.
4. Силабо-тонічна система віршування.
5. Ритм як важливий компонент вірша.
6. Стопа як повторювана частина віршованого рядка, що складається з одного наголошеного та одного або двох ненаголошених складів.
7. Віршована строфа як ритмічна одиниця віршованої мови.
8. Ритмічні закони вірша.
9. Фонетична організація віршів (асонанс, алітерація, суцільна алітерація).
10. Ліричний герой.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.1.

Практичні завдання

1. Засвоїти понятійно-категоріальний апарат теорії віршування.
2. Здійснити жанровий поділ лірики.
3. Засвоїти історію українського віршування.
4. Розкрити особливості силабо-тонічної системи віршування.
5. Що таке ритм і його значення для написання вірша та художнього читання?
6. Що таке стопа?
7. Які є віршовані строфи?
8. Означити ритмічні закони вірша.
9. Як визначити розмір вірша?
10. Розкрити розмаїття шевченківської метрики.

11. Охарактеризувати фонетичну організацію віршів (асонанс, алітерація, суцільна алітерація).

12. Розкрити поняття «ліричний герой».

13. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 15, 21, 22, 25, 26, 33, 38.

Тема 4.2. Види і жанри поетичних творів

Практичне заняття до теми 4.2. № 25

Мета: засвоєння видів і жанрів поетичних творів.

Практичні завдання

1. Ідейно-тематична класифікація лірики.

2. Жанровий поділ лірики.

3. Характеристика громадянської та філософської лірики.

4. Характеристика жанрового розмаїття ліричних творів: балада, гімн, дума, елегія, етюд, ідилія, романс, епіграма, панегірик, медитація.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.2.

Практичні завдання

1. Здійснити ідейно-тематичну класифікацію лірики.

2. Здійснити жанровий поділ лірики.

3. Дати характеристику кожного жанру ліричних творів.

4. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 15, 21, 25, 26, 33, 38.

Тема 4.3. Методика вибору віршованого твору для сценічного виконання

Практичне заняття до теми 4.3. № 26

Мета: засвоєння методики вибору віршованого твору для сценічного виконання.

Практичні завдання

1. Критерії вибору віршованого твору для сценічного виконання.

2. Автор твору, його біографія та світогляд.

3. Актуальність твору.

4. Врахування уподобань і творчих можливостей виконавця, його мистецького наднадзавдання.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.3.

Практичні завдання

1. Здійснити вибір віршованого твору для сценічного виконання з врахуванням критеріїв вибору.

2. Ознайомитись з біографією автора віршованого твору та його світоглядом.

3. Виявити актуальність твору та його суголосність (насамперед, його тематики, проблематики) з сучасністю.

4. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 15, 18, 21, 25, 38.

Тема 4.4. Ідейно-тематичний аналіз віршованого твору

Практичне заняття до теми 4.4. № 27

Мета: набуття навичок ідейно-тематичного аналізу віршованого твору.

Практичні завдання

1. Визначення теми віршованого твору.

2. Визначення ідеї віршованого твору.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.4.

Практичні завдання

1. Визначити тему віршованого твору.

2. Визначити ідею віршованого твору.

3. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 18, 19, 21, 23, 25, 45.

Тема 4.5. Дійовий аналіз віршованого твору

Практичне заняття до теми 4.5. № 28

Мета: набуття навичок дійового аналізу віршованого твору.

Практичні завдання

1. Специфіка дійового аналізу віршованого твору.

2. Визначення на прикладі конкретного твору запропонованих обставин, подій, конфлікту, наскрізної дії, надзавдання.

3. Детальний відбір дійових пристосувань.

4. Уміння виконавця вибудувувати наскрізну дію твору.

5. Уміння виконавця правдиво й органічно оцінювати факти.

6. Опанування виконавцем прийомами створення *перспективи мови*.

Семінарське заняття до теми 4.5. № 3

Практичні завдання

Дійовий аналіз вибраного віршованого твору.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.5.

Практичні завдання

1. Здійснити дійовий аналіз вибраного віршованого твору.

2. Визначити запропоновані обставини, події, конфлікт, наскрізну дію, надзавдання.

3. Здійснити детальний відбір виконавцем дійових пристосувань для втілення творчого задуму.

4. Опанувати прийомами створення *перспективи мовлення*.

5. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 15, 16, 19, 21, 23, 25, 39, 45, 46.

Тема 4.6. Орфоепічний аналіз віршованого тексту

Практичне заняття до теми 4.6. № 29

Мета: набути навичок орфоепічного аналізу віршованого тексту.

Практичні завдання

1. Використання фонетичної транскрипції для опанування орфоепічних норм і передачі на письмі правильної вимови.

2. Слова віршованого твору, які пишуться і вимовляються за одними правилами.

3. Слова віршованого твору, які пишуться і вимовляються за різними правилами.

4. Правильна вимова голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.

5. Вживання у віршованому тексті літери та фонем «Г».

6. Асиміляція та дисиміляція (спрощення).

7. Фонологічні та фонетичні помилки.

8. Мовні помилки, пов'язані з уживанням просторічних слів, жаргонізмів, канцеляризмів і слів-паразитів, мовних штампів.

9. Виявлення та виправлення орфоепічних помилок.

10. Уміння користуватися орфоепічним словником.

11. Орфоепічний аналіз віршованого тексту.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.6.

Практичні завдання

1. Використати фонетичну транскрипцію для опанування орфоепічних норм та передання на письмі правильної вимови.

2. Визначити слова віршованого твору, які пишуться і вимовляються за одними правилами.

3. Визначити слова віршованого твору, які пишуться і вимовляються за різними правилами.

4. Засвоїти правильну вимову голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.

5. Засвоїти вживання у тексті літери та фонем «Г».

6. Виявити в тексті фонетичні явища уподібнення (асиміляції) і розподібнення (дисиміляції).

7. Виявити фонологічні та фонетичні помилки.

8. Виявити та виправити орфоепічні помилки.

9. Набути навиків користування орфоепічним словником
 10. Здійснити орфоепічний аналіз тексту вибраного віршованого твору.
 11. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 12, 18, 21, 25, 26, 35, 43, 45.*

Тема 4.7. Логічно-інтонаційний аналіз віршованого тексту

Практичне заняття до теми 4.7. № 30

Мета: набути навичок логічно-інтонаційного аналізу прозового тексту.

Практичні завдання

1. Логічно-інтонаційний аналіз віршованого тексту.
2. Скелетування віршованого тексту та підготовка його партитури.
3. Оволодіння перспективою словесної дії в запропонованих викладачем текстах.
4. Набуття навиків поділу фрази на мовні такти заради створення її точної перспективи.
5. Розстановка наголосів і визначення пауз.
6. Виділення в кожній фразі головних за змістом слів.
7. Фіксація інтонаційного малюнка тексту.
8. Виявлення підтексту, створити в уяві чіткої і послідовної лінії бачення.
9. Набуття навичок використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.7.

Практичні завдання

1. Здійснити скелетування віршованого тексту.
2. Підготувати партитуру тексту.
3. Здійснити логічно-інтонаційний аналіз вибраного віршованого тексту.
4. Набути навичок використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.
5. Здійснити членування тексту на фрази та виділити в кожній фразі головні за змістом.
6. Здійснити поділ фраз на мовні такти.
7. Розставити наголоси, визначити логічні та психологічні паузи.
8. Виявити і практично втілити підтекст.
9. Визначити в тексті смислові зв'язки між окремими фразами, досягнути інтонаційної виразності та відповідної мелодики мовлення.
10. Здійснити фіксацію ритмо-інтонаційного малюнка віршованого тексту.
11. Набути навичок створення в уяві чіткої та послідовної лінії бачення, опанувати логічною перспективою.
12. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 12, 15, 18, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 43, 45, 46, 47.

Тема 4.8. Методика виконавського засвоєння віршованих творів

Анотація до лекції 4.8.

Врахування результатів ідейно-тематичного аналізу, логічно-інтонаційного аналізу та дійового аналізу віршованого твору. Визначення проблеми, яка хвилює автора. Вивчення творчої автобіографії автора, історії створення твору. Ознайомлення з іншими творами письменника. Тема. Ідея. Конфлікт. Жанр. Надзавдання. Композиція (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка). Характеристика героїв. Стиль автора. Образ ліричного героя. Природа конфлікту. Наскрізна лінія словесної дії. Характери персонажів. Актуальність художнього твору. Події та дія. Головна дія. Вихідна подія, вихідні запропоновані обставини. Підпорядкування подій надзавданню. Уява, бачення, фантазія. Розкриття характерів персонажів через участь у конфлікті, їхню мову. Перше сприймання твору виконавцем. Переказ тексту своїми словами як спосіб проникнення виконавця в авторський задум. Оцінка природи й сутності конфліктної ситуації: тих життєвих обставин, у яких зав'язуються, виникають внутрішні суперечності у взаєминах, потребах, прагненнях, інтересах людей. Підтекст. Визрівання виконавського задуму, пошук дійових засобів реалізації задуму в живій словесній дії. Режисерський замисел твору. Літературний монолог та діалог. Партитура тексту як програма дій виконавця тексту, складена за допомогою загальноприйнятих умовних знаків.

Робота здобувача над текстом: уточнення основної думки, заради якої було вибрано саме цей текст, підпорядкування цій думці твір, розподіляючи основне і другорядне; знаходження головних слів, фраз, які несуть основне смислове навантаження, узгоджене з відповідним надзавданням; цілеспрямоване нанизання на єдиний дійовий стрижень весь твір. Особливості роботи над віршованою драматургією. Освоєння виконавцем запропонованих обставин. Оволодіння внутрішньою змістовністю й зовнішньою виразністю художнього мовлення. Задіяння емоційної пам'яті як прийом присвоєння тексту. Бачення. Внутрішній монолог. Привід для розповіді (придумати відносини виконавця зі слухачами). Особливості розповіді від першої особи. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів. Дійові пристосування. Інтонаційна виразність. Логічний наголос. Головні слова. Паузи. Темпоритм. З'ясування місця і ролі в подіях, про які йдеться в розповіді. Патетичний тон словесної дії. Типові вади виконання віршованих творів: надмірна сентиментальна розчуленість, штампована патетика.

План

1. Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу віршованого твору.
2. Інтонаційна палітра тексту віршованого твору.
3. Підтекст і його сценічне втілення.
4. Визрівання виконавського задуму.
5. Темп і ритм словесної дії.
6. Створення образу ліричного героя.

7. Створення характерів персонажів.
8. Невербальні засоби виконавця.

Практичне заняття до теми 4.8. № 31

Мета: опанування методики виконавського засвоєння віршованих творів.

Практичні завдання

1. Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу віршованого твору.
2. Опанування методики роботи над різножанровими віршованими творами.
3. Особливості розповіді від першої особи.
4. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологіях і діалогах.
5. Використання в словесній дії всього комплексу виражальних засобів живої усної мови.
6. Набуття навичок органічно відчувати й відтворювати голосом живу музику віршів.
7. Вибудовування лінії наскрізної дії.
8. Пошуки дійових пристосувань.
9. Проведення етюдних репетицій.
10. Уникнення фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, замилювання текстом, сентиментальності
11. Робота над віршованими творами, вибраними здобувачами.

Семінарські заняття до теми 4.8. № 4

Практичні завдання

Робота над віршованими творами, вибраними здобувачами.

Завдання для самостійної роботи до теми 4.8.

Практичні завдання

1. Врахувати результати ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу віршованого твору.
2. Працювати над вибраними віршованими текстами.
3. Засвоїти особливості розповіді від першої особи.
4. Опанувати особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологіях і діалогах.
5. Опанувати інтонаційну палітру тексту віршованого твору.
6. Виявити підтекст.
7. Опанувати темп і ритм словесної дії віршованого твору.
8. Використати невербальні виконавські виражальні засоби.
9. Врахувати особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологіях і діалогах.

10. Використати в словесній дії весь комплекс виражальних засобів живої усної мови.

11. Уникати фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, замилювання текстом, сентиментальності.

12. Побудувати лінію наскрізної дії.

13. Здійснити пошуки дійових пристосувань.

14. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 33, 39, 45.

Тема 4.9. Методика сценічного виконання віршованих творів

Практичне заняття до теми 4.9. № 32

Мета: опанувати методику сценічного виконання віршованих творів.

Практичні завдання

1. Психофізична підготовка до виходу на сцену та виконання віршованого твору.

2. Використання у словесній дії всього комплексу вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.

3. Уникнення фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, замилювання текстом, сентиментальності.

4. Вільне володіння виконавцем усіма особливостями звукової природи віршів.

5. Уміння відчувати публіку (враховувати кількісний і якісний склад слухачів; голосність мови; темп мовлення; сценічний тон; імпровізаційні зміни деяких відтінків у виконанні; почуття міри і смаку).

Завдання для самостійної роботи до теми 4.9.

Практичні завдання

1. Набути навичок психофізичної підготовки до виходу на сцену та виконання віршованого твору.

2. Використовувати в словесній дії весь комплекс вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.

3. Здійснювати пошуки дійових пристосувань.

4. Уникати фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, замилювання текстом, сентиментальності.

5. Набути навиків вільного володіння усіма особливостями звукової природи віршів.

6. Набути навиків відчувати публіку (враховувати кількісний і якісний склад слухачів; голосність мови; темп мовлення; сценічний тон; імпровізаційні зміни деяких відтінків у виконанні; почуття міри і смаку) та встановлювати з нею контакт.

7. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 33, 36, 39, 45.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 4.

Форма модульного контролю полягає у перевірці набутих здобувачами знань, умінь і навичок щодо основних засад теорії віршування; видів і жанрів поетичних творів; методики вибору віршованого твору для сценічного виконання; ідейно-тематичного, дійового, орфоепічного, логічно-інтонаційного аналізу віршованого твору; методики виконавського засвоєння віршованих творів; методики сценічного виконання віршованих творів.

МОДУЛЬ 5. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ГУМОРИСТИЧНИХ ТВОРІВ І МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ

Тема 5.1. Байка і гумореска як літературні жанри та їх характерні особливості

Анотація до лекції 5.1.

Розрізняють такі *типи* комічного: *комізм зовнішній* (комізм положень, ситуацій) і *комізм внутрішній* (комізм характерів). Серед *прийомів* створення комічного: іронія, комічне перебільшення (гіпербола), контраст, непорозуміння, несподівані ефекти, порівняння або зіставлення, парадокс чи прийом несподіваності, помилкове протиставлення або псевдоконтраст, применшення (літота), зміщування стилів, перебільшення і применшення, натяк. *Засобами* створення комічного є вульгаризми, епітети, метафори, оксиморон, порівняння, похвала, схвалення, промовисті імена та прізвища, уподібнення.

З'ясування виконавцем типу комічного дозволяє краще зрозуміти образ оповідача, правильно вловити потрібну форму висміювання (гумор, іронію, сатиру, сарказм) зі всіма різноманітними відтінками. Різні народи мають свій, лише їм притаманний гумор, який не завжди зрозумілий для інших народів.

Байка належить до малих форм жанру сатири та гумору. Витоки літературного жанру байки сягають тисячолітніх глибин. *Байка* – це коротке, переважно віршоване алегоричне оповідання, у якому закладено дидактичний зміст; один з різновидів ліро-епічного жанру. Вона складається з оповідної частини та висновку-повчання. У вчинках персонажів байки – звірів, птахів, рослин – вбачаються і висміюються людські вади. Водночас байка – це свого роду мініатюрна п'єска у віршах, де діалогам персонажів передують розповідь оповідача, байкаря. Важливою ознакою байки є **алегоричність**. Також важливою ознакою байки є **сатиричність**.

Розрізняють віршовані і невіршовані байки. Загалом протягом XVII–XVIII ст. українські байкарі використовували езопівські сюжети, інколи вдаючись до їх ґрунтовних переробок. Плідно продовжив традиції своїх попередників в українській літературі **Євген Гребінка**, який удосконалив форму байки. Найвищого розвитку українська байка досягла у творчості **Леоніда Глібова**, який продовжив традиції езопівської байки.

Гумореска – невеликий віршовий, прозовий чи драматичний твір із комічним сюжетом, що відрізняється від сатири легкою, жартівливою тональністю. Гуморесці притаманні такі основні ознаки: яскравий, динамічний

сюжет; відсутність детальної характеристики персонажа. Як правило, у гуморесці відтворюють якусь одну негативну рису характеру героя. Це жанр швидкого реагування на різноманітні, переважно негативні явища суспільного життя. Одним з найбільш плідних українських поетів-гумористів є *Павло Глазовий* (1922–2004), гуморески якого ставали не лише надбанням літератури, а й сценічного естрадного виконавства.

У байках часто головними героями є звірі, домашні тварини, птахи, комахи, рослини, предмети, явища природи. За допомогою цих персонажів автори відтворюють реальне життя людей. Байку нерідко називають *маленькою драмою* або ж *маленькою комедією*. У ній завжди відображено якусь подію, а сюжет часто буває драматично напруженим. Байку можна композиційно розділити на такі основні елементи оповіді: 1) *експозиція*; 2) *зав'язка дії*; 3) *розвиток дії*; 4) *кульмінація*; 5) *розв'язка*. Така схема є обов'язковою, хоча деякі елементи можуть бути відсутні, а деякі зливатися. Структура байки переважно є двокомпонентною, тобто містить *розповідь* і *мораль*. Однак може мати й три частини: *вступ*, *розповідь*, *мораль*.

План

1. Основні положення теорії гумору.
2. Основні прийоми створення комічного.
3. Засоби створення комічного.
4. Витоки літературного жанру байки
5. Творчість українських байкарів у XVII–XIX ст.
6. Творчість українських авторів байок і гуморесок у XX – на початку XXI ст.
7. Композиція байки.
8. Образ оповідача.
9. Сучасне функціонування байки та гуморески в Україні.
10. Поняття «алегорія» та використання алегоричності в байці.
11. Значення моралі байки, її ідейне спрямування.

Практичне заняття до теми 5.1. № 33

Мета: з'ясувати характерні особливості байки та гуморески як літературних жанрів.

Практичні завдання

1. Основні положення теорії гумору.
2. Основні прийоми створення комічного.
3. Засоби створення комічного.
4. Творчість українських байкарів у XVII–XIX ст.
5. Творчість українських авторів байок і гуморесок у XX – на початку XXI ст.
6. Композиція байки.
7. Образ оповідача.
8. Сучасне функціонування байки та гуморески в Україні.
9. Поняття «алегорія» та використання алегоричності в байці.
10. Значення моралі байки, її ідейне спрямування.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.1.

Практичні завдання

1. Засвоїти основні положення теорії гумору.
 2. З'ясувати витoki літературного жанру байки в Давній Греції.
 3. Охарактеризувати творчість українських байкарів у XVII–XIX ст.
 4. Розкрити творчість українського байкаря Л. Глібова.
 6. Охарактеризувати творчість українських авторів байок і гуморесок у XX – на початку XXI ст.
 7. Визначити композицію байки.
 8. З'ясувати роль і значення образу оповідача.
 9. З'ясувати, хто є головними героями байки та гуморески.
 10. Охарактеризувати сучасне функціонування байки та гуморески в Україні.
 11. Розкрити поняття «алегорія» та використання алегоричності в байці.
 12. З'ясувати значення моралі байки, її ідейне спрямування.
 13. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 9, 13, 15, 21, 25, 27, 32, 38, 45, 46.*

Тема 5.2. Методика вибору гумористичного твору для сценічного виконання

Практичне заняття до теми 5.2. № 34

Мета: засвоєння методики вибору гумористичного твору для сценічного виконання.

Практичні завдання

1. Критерії вибору гумористичного твору для сценічного виконання.
2. Автор твору, його біографія та світогляд.
3. Актуальність твору.
4. Врахування уподобань і творчих можливостей виконавця, його мистецького наднадзавдання.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.2.

Практичні завдання

1. Здійснити вибір гумористичного твору для сценічного виконання з врахуванням критеріїв вибору.
 2. Ознайомитись з біографією автора віршованого твору та його світоглядом.
 3. Виявити актуальність твору та його суголосність (насамперед його тематики, проблематики) з сучасністю.
 4. Врахування уподобань і творчих можливостей виконавця, його мистецького наднадзавдання.
 5. Опрацювання літератури з теми заняття.
- Література: 1, 9, 13, 15, 18, 21, 25, 27, 38.*

Тема 5.3. Ідейно-тематичний аналіз гумористичного твору

Практичне заняття до теми 5.3. № 35

Мета: набуття навичок ідейно-тематичного аналізу гумористичного твору.

Практичні завдання

1. Визначення теми гумористичного твору.
2. Визначення ідеї гумористичного твору.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.3.

Практичні завдання

1. Визначити тему вибраного гумористичного твору.
2. Визначити ідею вибраного гумористичного твору.
3. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 9, 13, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 32.

Тема 5.4. Дійовий аналіз гумористичного твору

Практичне заняття до теми 5.4. № 36

Мета: набуття навичок дійового аналізу гумористичного твору.

Практичні завдання

1. Специфіка дійового аналізу гумористичного твору.
2. Визначення на прикладі конкретного твору запропонованих обставин, подій, конфлікту, наскрізної дії, надзавдання.
3. Детальний відбір дійових пристосувань.
4. Уміння виконавця вибудовувати наскрізну дію твору.
5. Уміння виконавця правдиво й органічно оцінювати факти.
6. Опанування виконавцем прийомами створення *перспективи мови*.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.4.

Практичні завдання

1. Здійснити дійовий аналіз вибраного віршованого твору.
2. Визначити запропоновані обставини, події, конфлікт, наскрізну дію, надзавдання.
3. Здійснити детальний відбір виконавцем дійових пристосувань для втілення творчого задуму.
4. Опанувати прийоми створення *перспективи мовлення*.
5. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 9, 16, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 39, 46.

Тема 5.5. Орфоепічний аналіз гумористичного тексту

Практичне заняття до теми 5.5. № 37

Мета: Набуття навичок орфоепічного аналізу гумористичного тексту.

Практичні завдання

1. Використання фонетичної транскрипції для опанування орфоепічних норм і передання на письмі правильної вимови.
2. Слова гумористичного тексту, які пишуться і вимовляються за одними правилами.
3. Слова гумористичного тексту, які пишуться і вимовляються за різними правилами.
4. Правильна вимова голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.
5. Приклади вживання у тексті літери та фонем «Г».
6. Асиміляція та дисиміляція (спрощення).
7. Фонологічні та фонетичні помилки.
8. Виявлення та виправлення орфоепічних помилок, встановлення їх причини.
9. Користування орфоепічним словником.
10. Орфоепічний аналіз тексту гумористичного твору.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.5.

Практичні завдання

1. Використати фонетичну транскрипцію для опанування орфоепічних норм і передання на письмі правильної вимови.
2. Визначити слова гумористичного твору, які пишуться і вимовляються за одними правилами.
3. Визначити слова гумористичного твору, які пишуться і вимовляються за різними правилами.
4. Засвоїти правильну вимову голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.
5. Засвоїти вживання у тексті літери та фонем «Г»².
6. Виявити в тексті фонетичні явища уподібнення (асиміляції) і розподібнення (дисиміляції).
7. Виявити фонологічні та фонетичні помилки.
8. Виявляти та виправити орфоепічні помилки.
9. Набути навичок користування орфоепічним словником.
10. Здійснити орфоепічний аналіз тексту вибраного гумористичного твору.
11. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 9, 12, 18, 21, 25, 26, 35, 43, 45.

Тема 5.6. Логічно-інтонаційний аналіз тексту гумористичного твору

Практичне заняття до теми 5.6. № 38

Мета: набуття навичок логічно-інтонаційного аналізу тексту гумористичного твору.

Практичні завдання

1. Логічно-інтонаційний аналіз тексту гумористичного твору.

2. Скелетування тексту та підготовка його партитури.
3. Оволодіння перспективою словесної дії в запропонованих викладачем текстах.
4. Композиційна побудова байки або гуморески.
5. Набуття навиків поділу фрази на мовні такти заради створення її точної перспективи.
6. Розстановка наголосів і визначення пауз.
7. Виділення в кожній фразі головних за змістом слів.
8. Фіксація інтонаційного малюнка тексту.
9. Виявлення підтексту, створення в уяві чіткої та послідовної лінії бачення.
10. Визначення в тексті смислових зв'язків між окремими фразами, мовних тактів, логічних та психологічних пауз, наголосів, досягнення інтонаційної виразності, відповідної мелодики мовлення.
11. Набуття навичок використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.6.

Практичні завдання

1. Здійснити скелетування тексту гумористичного твору.
2. Підготувати партитуру тексту.
3. Здійснити логічно-інтонаційний аналіз вибраного гумористичного твору.
4. Набути навиків використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.
5. Здійснити членування тексту на фрази та виділити в кожній фразі головні за змістом слова.
6. Здійснити поділ фраз на мовні такти.
7. Розставити наголоси, визначити логічні та психологічні паузи.
8. Виявити і практично втілити підтекст.
9. Визначити в тексті смислові зв'язки між окремими фразами, досягнути інтонаційної виразності та відповідної мелодики мовлення.
10. Виявити ритмомелодійні особливості тексту віршованого гумористичного твору.
11. Зафіксувати інтонаційний малюнок тексту.
12. Набути навичок створення в уяві чіткої та послідовної лінії бачення, опанувати логічною перспективою.
13. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 9, 11, 15, 18, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 43, 45, 46, 47.

Тема 5.7. Методика виконавського засвоєння гумористичних творів

Анотація до лекції 5.7.

Осмислення та врахування виконавцем гумористичного твору результатів ідейно-тематичного аналізу, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу цього твору. Визначення проблеми, яка хвилює автора. Вивчення творчої автобіографії автора, історії створення гумористичного твору. Перше

сприймання твору виконавцем. Переказ тексту своїми словами як спосіб проникнення виконавця в авторський задум.

Робота студента над текстом: уточнення основної думки, заради якої було вибрано саме цей текст, підпорядкування цій думці виконання твору, розподіл основного і другорядного; знаходження головних слів, фраз, які несуть основне смислове навантаження, узгоджене з відповідним надзавданням. *Партитура тексту* як програма дій виконавця тексту, складена за допомогою загальноприйнятих умовних знаків. Освоєння виконавцем *запропонованих обставин*. Бачення. Внутрішній монолог. Привід для розповіді (придумати відносини виконавця зі слухачами). Особливості розповіді від першої особи. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів. Оцінка природи й сутності конфліктної ситуації. Дійові пристосування. Інтонаційна виразність. Логічний наголос. Головні слова. Паузи. Темпоритм.

Працюючи над текстом байки та гуморески, виконавець насамперед має відповісти на два запитання: 1) про що я розповідаю; 2) що я хочу сказати в процесі виконання слухачам? Створення творчого *виконавського задуму* виступу є необхідним складником роботи читця над художнім твором. У процесі роботи над твором виконавський задум уточнюють і корегують.

При публічному виконанні байки слід розрізнити два елементи: *епічний і драматичний*. Якщо виконання епічного елемента зводиться до яскравого передання за допомогою інтонацій зовнішніх і внутрішніх положень, з яких цей елемент складається, то виконання драматичного – полягає в типово правильному й такому, що відповідає авторському замислу тонуванні мовлення дійових осіб. Натомість *мораль байки* виконують легко і невимушено.

Мовлення персонажів байки, яких автор нерідко зображає у вигляді звірів, не варто переобтяжувати психологічним змістом. Водночас їх мовлення має бути характерним, образним. Інтонація виконавця залежить від трактування ним байки. При цьому тон оповідача має бути щирим і переконливим.

Виконавець віршованої байки чи гуморески в жодному разі не має забувати про закони виконання вірша. Важливо оволодіти розповідною мовою самого байкаря, його тоном, ставленням оповідача до актуальних проблем, відтворених у художніх образах байки. **Основний тон** виконання байки повинен бути природним, переконливим і не сумним, оскільки їй притаманні елементи комізму. Також слід опанувати **темп і ритм словесної дії**. Темп мовлення залежить від прискорення або уповільнення артикуляцій мовних звуків.

Байку та гумореску виконують в оповідній манері. Виконавець звертається безпосередньо до слухачів, але не від імені автора, а від себе особисто. У жодному разі не варто намагатись “зіграти” роль конкретного автора твору. *Образ оповідача* залежатиме насамперед від трактування тексту твору та від психофізичних даних цього виконавця.

Не слід силкуватись перевтілитись в образи персонажів і зіграти їх перед слухачем. Достатньо лише натяком за допомогою інтонації та невербальних засобів означити якісь риси характеру цих персонажів.

Виконавець має чітко визначити надзавдання, виявити головне і другорядне, активно діяти словом, передаючи наскрізну дію і доносячи до слухачів основну думку, стилістичні й мовні особливості тексту.

Щоб полегшити попередню роботу над байкою чи гуморескою, необхідно розчленувати текст за побудовою: **експозиція, зав'язка дії, розвиток дії, кульмінація, розв'язка**. Від того, настільки чітко уявляє собі читець загальну структуру твору та його поділ на окремі частини, залежить композиційна чіткість виконання. Частини виконуваного твору – це ніби сходинки, і перехід від однієї до другої супроводжується змінами тону, відтінюється паузами, переломом темпу й ритму мовлення та іншими засобами, вибір і застосування яких впливає з конкретного змісту твору.

Головним у поданні мовлення персонажів є відтворення характерних рис людей, а не тварин. Спосіб подання мовлення алегоричних персонажів залежить не від тих чи інших масок звірів, а від конкретних людей, що за ними ховаються, від тієї соціально-побутової обстановки, у якій вони діють, а найголовніше – від ідеї твору.

Виконавець спочатку має виявити й осмислити авторський **підтекст** байки, а вже потім погодитись чи не погодитись з ним. Однак у жодному разі оповідач не має спотворювати ідейний задум автора. У роботі над сценічним утіленням байки та гуморески доцільно використовувати **етюдний метод**, що є перевіркою художнього твору дією.

План

1. Врахування результатів ідейно-тематичного аналізу, логічно-інтонаційного аналізу та дійового аналізу гумористичного твору.
2. Партитура тексту як програма дій виконавця.
3. Робота здобувача над текстом.
4. Членування тексту за побудовою: експозиція, зав'язка дії, розвиток дії, кульмінація, розв'язка.
5. Створення характерів персонажів та особливості відтворення їхнього мовлення.
6. Створення образу оповідача.
7. Інтонаційна палітра байки та гуморески.
8. Темп і ритм словесної дії.
9. Підтекст і його сценічне втілення.
10. Невербальні засоби виконавця гумористичних творів.

Практичне заняття до теми 5.7. № 39

Мета: опанування методики виконавського засвоєння гумористичних творів.

Практичні завдання

1. Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу гумористичного твору.
2. Визначення композиції байки або гуморески.
3. Особливості розповіді від першої особи.

4. Створення образу оповідача.
5. Створення характерів персонажів.
6. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологіях і діалогах.
7. Дійовий діалог як засіб створення лінії дії та контрдії, загострення конфлікту, боротьби, у результаті якої з'являються нові відносини між учасниками діалогу.
8. Використання в словесній дії всього комплексу виражальних засобів живої усної мови.
9. Уміння вибудувати лінію наскрізної дії.
10. Пошуки дійових пристосувань.
11. Етюдний метод роботи над сценічним утіленням гумористичного твору.
12. Ритміко-мелодійна організація тексту байки або гуморески.
13. Визначення в тексті смислових зв'язків між окремими фразами, мовних тактів, логічних і психологічних пауз, наголосів.
14. Інтенаційна палітра байки та гуморески.
15. Виявлення підтексту та його сценічне втілення.
16. Темп і ритм словесної дії.
17. Невербальні засоби виконавця гумористичних творів.
18. Визначення надзавдання гумористичного твору й опанування перспективою словесної дії.
19. Опанування стильовими особливостями виконання гумористичного твору.
20. Визначення виконавського творчого задуму.
21. Прослуховування відео- й аудіозаписів виконання байок і гуморесок майстрами розмовного жанру А. Паламаренком, А. Литвиновим, Г. Драпаком і здійснення їхнього аналізу.
22. Робота над текстами гумористичних творів, вибраних здобувачами.

Семінарське заняття до теми 5.7. № 5

Практичні завдання

Робота над текстами гумористичних творів, вибраними здобувачами.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.7.

Практичні завдання

1. Врахувати результати ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу гумористичного твору.
2. Працювати над вибраними текстами гумористичних творів.
3. Засвоїти особливості розповіді від першої особи.
4. Створити образ оповідача.
5. Опанувати особливості відтворення авторської мови і мови персонажів.

6. Визначити в тексті смислові зв'язки між окремими фразами, мовні такти, логічні та психологічні паузи, наголоси.
 7. Опанувати інтонаційну палітру тексту твору.
 8. Виявити підтекст і домагатись його сценічного втілення.
 9. Опанувати темпоритм словесної дії гумористичного твору.
 10. Використати невербальні виконавські виражальні засоби.
 11. Передавати за допомогою інтонації та невербальних засобів особливості характеру персонажів гумористичного твору.
 12. Використати в словесній дії весь комплекс виражальних засобів живої усної мови.
 13. Побудувати лінію наскрізної дії.
 14. Здійснити детальний відбір дійових пристосувань.
 15. Набути навичок тримати паузу, що є запорукою донесення комічного до аудиторії; використовувати смислову паузу при формуванні підсумку – моралі байки.
 16. Опанувати плакатним стилем виконання байки.
 17. Опанувати гротесковим стилем виконання байки.
 18. Досягати у виконанні гумористичного твору життєвості, правдивості, простоти сценічного тону.
 19. Визначити виконавський творчий задум щодо сценічного виконання твору, що відображає виконавську інтерпретацію твору.
 20. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 1, 2, 5, 9, 15, 19, 21, 23, 25, 32, 33, 45, 46.*

Тема 5.8. Методика сценічного виконання гумористичних творів

Практичне заняття до теми 5.8. № 40

Мета: опанувати методику сценічного виконання гумористичних творів.

Практичні завдання

1. Психофізична підготовка до виходу на сцену та виконання гумористичного твору.
2. Використання у словесній дії всього комплексу вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.
3. Уникнення фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, сентиментальності.
4. Вільне володіння читцем усіма особливостями звукової природи віршованих гумористичних творів.
5. Творчий спосіб *живого контакту* з аудиторією.
6. Обговорення результатів екзаменаційного практичного показу гумористичних творів.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.8.

Практичні завдання

1. Набути навичок психофізичної підготовки до виходу на сцену та виконання гумористичного твору.
2. Використовувати в словесній дії весь комплекс вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.
3. Здійснювати пошуки дійових пристосувань.
4. Уникати фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, замилювання текстом, сентиментальності.
5. Набути навиків вільного володіння усіма особливостями звукової природи віршованих гумористичних творів.
6. Набути навичок відчувати публіку (враховувати кількісний і якісний склад слухачів; голосність мови; темп мовлення; сценічний тон; імпровізаційні зміни деяких відтінків у виконанні; почуття міри і смаку) та встановлювати з нею контакт.
7. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 2, 5, 9, 15, 19, 21, 23, 25, 30, 32, 33, 45, 46.

Тема 5.9. Розмовні жанри естрадного мистецтва та їх розвиток на сучасному етапі

Практичне заняття до теми 5.9. № 41

Мета: набуття знань і умінь щодо розмовних жанрів естрадного мистецтва та їх розвитку на сучасному етапі.

Практичні завдання

1. Витоки розмовного жанру.
2. Історія та розвиток розмовного жанру на українській естраді у ХХ столітті.
3. Сучасний розвиток розмовного жанру на українській естраді.
4. Драматургія розмовних жанрів естрадного мистецтва.
5. Розмовні жанри естради та їх класифікація.
6. Специфіка мистецтва художнього читання.
7. Специфіка мистецтва ведучого театралізованих видовищ і свят.
8. Методика підготовки естрадного номера.
9. Методика підготовки концертної програми.
10. Вимоги до фахівців, які працюють у розмовних жанрах.

Завдання для самостійної роботи до теми 5.9.

Практичні завдання

1. З'ясувати витоки розмовного жанру.
2. Висвітлити історію та розвиток розмовного жанру на українській естраді в ХХ столітті.

3. Охарактеризувати сучасний розвиток розмовного жанру на українській естраді.
 4. З'ясувати специфіку драматургії розмовних жанрів естрадного мистецтва.
 5. Здійснити класифікацію розмовних жанрів естради.
 6. Розкрити специфіку мистецтва художнього читання.
 7. Розкрити специфіку мистецтва ведучого театралізованих видовищ і свят.
 8. Опанувати методику підготовки естрадного номера.
 9. Опанувати методику підготовки концертної програми.
 10. З'ясувати вимоги до фахівців, які працюють у розмовних жанрах.
 11. Прослухати та проаналізувати відео та аудіозаписи виконання творів провідними артистами розмовних жанрів естради та художнього читання другої половини ХХ ст. та початку ХХІ ст.
 12. Опрацювати літературу з теми заняття.
- Література: 14, 15, 19, 21, 24, 25, 40, 42, 45, 46.*

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 5

Форма модульного контролю полягає у перевірці набутих здобувачами знань, умінь і навичок щодо байки та гуморески як літературних жанрів і їх характерних особливостей; ідейно-тематичного та дійового аналізу гумористичного твору; орфоепічного та логічно-інтонаційного аналізу тексту гумористичного твору; методики вибору гумористичного твору для сценічного виконання; методики сценічного виконання гумористичних творів; розмовних жанрів естрадного мистецтва та їх розвитку на сучасному етапі.

МОДУЛЬ 6. СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ, МОНОЛОГУ, ЕСТРАДНОГО РОЗМОВНОГО НОМЕРА ТА МЕТОДИКА ЇХ СЦЕНІЧНОГО ВИКОНАННЯ

Тема 6.1. Літературно-музична композиція та особливості її створення

Анотація до лекції 6.1.

Тема літературно-музичної композиції дозволяє оперативно реагувати на події, які відбуваються у сучасному світі, висловлюватися на злободенні теми. **Вибір теми** літературно-музичної композиції залежить від творчих можливостей майбутніх виконавців та інтересів аудиторії. Якщо тема не хвилює, якщо вона нав'язана викладачем чи режисером, якщо не відповідає природним акторським даним виконавців, то подальша робота над матеріалом матиме лише негативні наслідки. Велике значення має й технічний бік (звукове, світлове оснащення) створення композиції.

Назва літературно-музичної композиції повинна бути частиною цілого тексту, елементом, що допомагає майбутньому глядачеві орієнтуватися в найзагальніших рисах змісту, його тематичному напрямі або характері матеріалу, жанрових особливостях, вказувати на порушені в матеріалі проблеми.

Композиційною основою є *сюжет*, який повинен забезпечити динамічність словодії, яка має розвиватися за законами композиції: від експозиції, зав'язки через наростання дії і кульмінацію до розв'язки. Хід мислення майбутнього виконавця літературної композиції слід розуміти як єдність «фактів життя» і «фактів мистецтва».

Створити ідейно-драматургічну основу як єдиного цілого з різних за змістом матеріалів неможливо без їх смислової єдності, обумовленої поставленою метою. *Головним інструментом сценариста* є документ, життєвий факт, а літературно-художні фрагменти – лише допоміжні виражальні засоби, що підсилюють звучання першого. Головною в літературній композиції є авторська думка, яка організовує матеріал.

Конфлікт у композиції – це структурна основа композиційної організації літературного матеріалу. Конфліктність як специфічне відображення істотних суперечностей дійсності в сценарії літературної композиції є чинником, що визначає і тематику, й ідейний зміст, і надзавдання, і навіть в остаточному підсумку форму твору (про це докладніше далі).

Виконавець композиції повинен визначити конфлікти у своїй творчій роботі, і якщо це головний конфлікт (авторська позиція – позиція виконавця) – визначити такі складові елементи: зміст конфлікту; предмет конфлікту; розвиток конфлікту; характер конфлікту.

Експозиція – вихідна частина сюжету, в якій стисло подано ситуацію, що логічно випереджає зав'язку. Початок конфлікту, перше безпосереднє зіткнення сил, що дає поштовх подальшому розвитку подій, фіксує *зав'язку* – епізод чи декілька епізодів, з яких починається дія твору. Саме зав'язка виявляє основні сили, що конфліктують, причини їх зіткнення, протилежність поглядів, інтересів, устремлінь. Зіткнення протилежних сил поглиблюється в *розвитку дії*. Це основна частина сюжету, що змальовує загострення конфлікту. Найдраматичніша точка твору називається *кульмінацією*. Це момент найвищого піднесення, напруження, розвитку конфлікту, момент вирішального зіткнення характерів, мить перелому в сюжеті, з якої починається розв'язка. *Розв'язка* – це вирішення конфлікту, показ наслідків конфлікту (чи конфліктів), остаточне вирішення долі персонажів.

У літературно-музичній композиції за ліричними творами сюжет у його драматичному трактуванні відсутній. Складниками ліричного сюжету є психічні процеси: переживання, почуття, думки ліричного героя, який чутливо реагує на те, що відбувається в навколишній дійсності.

Специфіка літературно-музичної композиції проявляється в тому, що епізоди в ній особливо тісно з'єднуються один з одним та створюють враження їх неподільності. Монтаж тут переважає, панує над усім, і він диктує в більшості випадків саме таку злитість. Для того, щоб створити літературно-музичну композицію за єдиним твором, скорочують розділи, речення, іноді слова. Завдання – наситити письмове слово можливою словесною дією.

Сценарний хід – це художній образ твору, втілення його головної думки, матеріалізована ідея композиції і, водночас, специфічний конструктивний засіб,

за допомогою якого збирається, оброблюється, монтується в єдине ціле увесь драматургічний матеріал.

При постановці літературно-музичної композиції відсутня «четверта стіна» – уявна стіна між актором та глядачем. Дія актора, що звертається безпосередньо до глядача зі сцени, означає «зламати четверту стіну».

При створенні літературно-музичної композиції все залежить від обраної теми, від літературного жанру, від задуму. Та найголовніше – вона залежить від емоційного начала, враження, яке справляє на виконавця обраний матеріал, бо з ним потрібно виходити до глядача.

План

1. Тема літературно-музичної композиції.
2. Жанрово-стилістичні особливості літературного матеріалу.
3. Вибір назви літературно-музичної композиції.
4. Елементи внутрішньої форми як вияв композиційної побудови.
5. Монтаж як художній метод з'єднання різножанрового матеріалу.
6. Принципи, методи та прийоми побудови літературно-музичної композиції.
7. Жанрові різновиди композиції.

Практичне заняття до теми 6.1. № 42

Мета: опанувати процес створення літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Обґрунтування вибору теми літературно-музичної композиції.
2. Жанрово-стилістичні особливості літературного матеріалу.
3. Вибір назви літературно-музичної композиції.
4. Композиційна побудова.
5. Монтаж як художній метод з'єднання різножанрового матеріалу.
6. Принципи, методи та прийоми побудови літературно-музичної композиції.
7. Жанрові різновиди композиції.

Семінарське заняття до теми 6.1. № 6

Практичні завдання

Створення літературно-музичної композиції.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.1.

Практичні завдання

1. Обґрунтувати вибір теми композиції.
2. З'ясувати жанрово-стилістичні особливості літературного матеріалу.
3. Здійснити вибір назви літературно-музичної композиції.
4. З'ясувати роль монтажу як художнього методу з'єднання різножанрового матеріалу.
5. Опанувати методи та прийоми побудови літературно-музичної композиції.

6. Визначити жанрові різновиди композиції.

Література: 1, 7, 15, 17, 18, 21, 25, 45, 46.

Тема 6.2. Ідейно-тематичний аналіз літературно-музичної композиції

Практичне заняття до теми 6.2. № 43

Мета: набуття навичок ідейно-тематичного аналізу літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Визначення теми літературно-музичної композиції.
2. Визначення ідеї літературно-музичної композиції.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.2.

Практичні завдання

1. Визначити тему літературно-музичної композиції.
2. Визначити ідею літературно-музичної композиції.
3. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 1, 7, 15, 17, 18, 21, 25.

Тема 6.3. Дійовий аналіз літературно-музичної композиції

Практичне заняття до теми 6.3. № 44

Мета: набуття навичок дійового аналізу літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Специфіка дійового аналізу літературно-музичної композиції.
2. Визначення на прикладі конкретного твору запропонованих обставин, подій, конфлікту, наскрізної дії, надзавдання.
3. Детальний відбір дійових пристосувань.
4. Уміння виконавця вибудовувати наскрізну дію твору.
5. Уміння виконавця правдиво й органічно оцінювати факти.
6. Опанування виконавцем прийомами створення *перспективи мови*.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.3.

Практичні завдання

1. Здійснити дійовий аналіз літературно-музичної композиції.
2. Визначити запропоновані обставини, події, конфлікт, наскрізну дію, надзавдання.
3. Здійснити детальний відбір дійових пристосувань для втілення творчого задуму.
4. Опанувати прийоми створення *перспективи мовлення*.
5. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 5, 7, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 25, 46.

Тема 6.4. Орфоепічний аналіз тексту літературно-музичної композиції

Практичне заняття до теми 6.4. № 45

Мета: набути навичок орфоепічного аналізу літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Використання фонетичної транскрипції для опанування орфоепічних норм та передання на письмі правильної вимови.
2. Слова літературно-музичної композиції, які пишуться і вимовляються за одними правилами.
3. Слова літературно-музичної композиції, які пишуться і вимовляються за різними правилами.
4. Правильна вимова голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.
5. Вживання у літературно-музичній композиції літери та фонем «Г».
6. Асиміляція та дисиміляція (спрощення).
7. Фонологічні та фонетичні помилки.
8. Виявлення та виправлення орфоепічних помилок, встановлення їх причини.
9. Уміння користуватися орфоепічним словником.
10. Орфоепічний аналіз тексту.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.4.

Практичні завдання

1. Використати фонетичну транскрипцію для опанування орфоепічних норм та передання на письмі правильної вимови.
2. Визначити слова літературно-музичної композиції, які пишуться і вимовляються за одними правилами.
3. Визначити слова літературно-музичної композиції, які пишуться і вимовляються за різними правилами.
4. Засвоїти правильну вимову голосних і приголосних звуків, їх сполучень, окремих слів та їх граматичних форм.
5. Засвоїти вживання у тексті літери та фонем «Г».
6. Виявити в тексті фонетичні явища уподібнення (асиміляції) та розподібнення (дисиміляції).
7. Виявити фонологічні та фонетичні помилки.
8. Виявити та виправити орфоепічні помилки.
9. Набути навичок користування орфоепічним словником.
10. Здійснити орфоепічний аналіз тексту літературно-музичної композиції.
11. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 7, 9, 12, 17, 18, 21, 25, 26, 35, 43, 45.

Тема 6.5. Логічно-інтонаційний аналіз тексту літературно-музичної композиції

Практичне заняття до теми 6.5. № 46

Мета: набуття навичок логічно-інтонаційного аналізу тексту літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Логічно-інтонаційний аналіз тексту літературно-музичної композиції.
2. Скелетування тексту та підготовка його партитури.
3. Оволодіння перспективою словесної дії в запропонованих викладачем текстах.
4. Композиційна побудова літературно-музичної композиції.
5. Набуття навичок поділу фрази на мовні такти заради створення її точної перспективи.
6. Розстановка наголосів і визначення пауз.
7. Виділення в кожній фразі головних за змістом слів.
8. Фіксація інтонаційного малюнка тексту.
9. Виявлення підтексту, створення в уяві чіткої і послідовної лінії бачення.
10. Визначення в тексті смислових зв'язків між окремими фразами, мовних тактів, логічних та психологічних пауз, наголосів, досягнення інтонаційної виразності, відповідної мелодики мовлення.
11. Набуття навичок використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.5.

Практичні завдання

1. Здійснити скелетування тексту літературно-музичної композиції.
2. Підготувати партитуру тексту.
3. Здійснити логічно-інтонаційний аналіз тексту літературно-музичної композиції.
4. Набути навичок використання для логічно-інтонаційного аналізу тексту законів логіки мовлення.
5. Здійснити членування тексту на фрази та виділити в кожній фразі головні за змістом слова.
6. Здійснити поділ фраз на мовні такти.
7. Розставити наголоси, визначити логічні та психологічні паузи.
8. Виявити і практично втілити підтекст.
9. Визначити в тексті смислові зв'язки між окремими фразами, досягнути інтонаційної виразності та відповідної мелодики мовлення.
10. Виявити ритмомелодійні особливості віршованого тексту літературно-музичної композиції.
11. Здійснити фіксацію інтонаційного малюнка тексту.

12. Набути навичок створення в уяві чіткої та послідовної лінії бачення, опанувати логічною перспективою.

13. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 5, 7, 11, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 45, 46.

Тема 6.6. Методика виконавського засвоєння літературно-музичної композиції

Практичне заняття до теми 6.6. № 47

Мета: опанування методики виконавського засвоєння літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Врахування результатів ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу літературно-музичної композиції.

2. Визначення композиційної побудови літературно-музичної композиції.

3. Особливості розповіді від першої особи.

4. Створення образу оповідача.

5. Створення характерів персонажів.

6. Особливості відтворення авторської мови і мови персонажів у монологіях і діалогах.

7. Дійовий діалог як засіб створення лінії дії та контрдії, загострення конфлікту, боротьби, у результаті якої з'являються нові відносини між учасниками діалогу.

8. Використання у словесній дії всього комплексу виражальних засобів живої усної мови.

9. Уміння вибудувати лінію наскрізної дії.

10. Пошуки дійових пристосувань.

11. Етюдний метод роботи над сценічним утіленням літературно-музичної композиції.

12. Ритміко-мелодійна організація тексту літературно-музичної композиції.

13. Визначення в тексті смислових зв'язків між окремими фразами, мовних тактів, логічних і психологічних пауз, наголосів.

14. Інтонаційна палітра літературно-музичної композиції.

15. Виявлення підтексту та його сценічне втілення.

16. Темп і ритм словесної дії.

17. Невербальні засоби виконавця.

18. Визначення надзавдання літературно-музичної композиції та опанування перспективою словесної дії.

19. Опанування стильовими особливостями виконання літературно-музичної композиції.

20. Визначення виконавського творчого задуму.

21. Прослуховування відео- та аудіозаписів виконання літературно-музичних композицій майстрами художнього слова та здійснення їхнього аналізу.

22. Робота над текстом літературно-музичної композиції.

Семінарське заняття до теми 6.6. № 7

Практичні завдання

Робота над текстом літературно-музичної композиції.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.6.

Практичні завдання

1. Врахувати результати ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу літературно-музичної композиції.
2. Працювати над літературно-музичною композицією.
3. Засвоїти особливості розповіді від першої особи.
4. Створити образ оповідача.
5. Опанувати особливості відтворення авторської мови і мови персонажів.
6. Визначити в тексті смислові зв'язки між окремими фразами, мовні такти, логічні та психологічні паузи, наголоси.
7. Опанувати інтонаційну палітру тексту літературно-музичної композиції.
8. Виявити підтекст і домагатись його сценічного втілення.
9. Опанувати темпоритм словесної дії.
10. Використати невербальні виконавські виражальні засоби.
11. Передавати за допомогою інтонації та невербальних засобів особливості характеру персонажів.
12. Використати у словесній дії весь комплекс виражальних засобів живої усної мови.
13. Вибудувати лінію наскрізної дії.
14. Здійснити детальний відбір дійових пристосувань.
15. Досягати у виконанні літературно-музичної композиції життєвості, правдивості, простоти сценічного тону.
16. Визначити виконавський творчий задум щодо сценічного виконання твору, що відображає виконавську інтерпретацію твору.
17. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 5, 7, 14, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 45, 46.

Тема 6.7. Методика сценічного виконання літературно-музичної композиції

Практичне заняття до теми 6.7. № 48

Мета: опанувати методику сценічного виконання літературно-музичної композиції.

Практичні завдання

1. Психофізична підготовка до виходу на сцену та виконання літературно-музичної композиції.
2. Використання у словесній дії всього комплексу вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.

3. Уникнення фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, сентиментальності.

4. Вільне володіння виконавцем усіма особливостями звукової природи літературно-музичної композиції.

5. Творчий спосіб *живого контакту* з аудиторією.

6. Обговорення результатів залікового практичного показу літературно-музичної композиції.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.7.

Практичні завдання

1. Засвоїти методику психофізичної підготовки до виходу на сцену та виконання літературно-музичної композиції.

2. Набути навичок використання у словесній дії всього комплексу вербальних і невербальних виражальних засобів: слова, голосу, інтонації, міміки, жестів, руху.

3. Здійснити пошуки дійових пристосувань.

4. Добитись уникнення фальшивої декламаційності, удаваного зовнішнього пафосу, сентиментальності.

5. Набути навичок вільного володіння усіма особливостями звукової природи літературно-музичної композиції.

6. Засвоїти творчий спосіб *живого контакту* з аудиторією.

7. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 5, 7, 14, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 36, 45, 46.

Тема 6.8. Специфіка виконання сценічного монологу

Практичне заняття до теми 6.8. № 49

Мета: опанувати специфіку сценічного виконання монологу.

Практичні завдання

1. Критерії вибору здобувачами сценічного монологу.

2. Етапи підготовки монологу та його сценічне втілення.

3. Взаємодія діалогічного і монологічного мовлення.

4. Внутрішній монолог і його ритміка.

5. Особливості опанування монологічним текстом.

6. Монологи в діалектній мовній формі.

7. Спільні та відмінні характеристики внутрішніх монологів Гамлета («Гамлет, принц данський» В. Шекспіра) та Галілея («Життя Галілея» Б. Брехта).

Завдання для самостійної роботи до теми 6.8.

Практичні завдання

1. Здійснити вибір монологу для сценічного виконання з врахуванням критеріїв вибору.

2. З'ясувати етапи підготовки монологу та особливості його сценічного втілення.

3. З'ясувати особливості внутрішнього монологу.

4. Підготувати монолог для сценічного виконання.

5. Опрацювати літературу з теми заняття.

Література: 2, 5, 7, 8, 14, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 33, 35, 36, 45, 46.

Тема 6.9. Естрадний розмовний номер і його сценічне втілення

Анотація до лекції 6.9.

Естрадний номер є основою естрадного мистецтва. Загалом естрадний номер – це короткий самостійний та закінчений твір естрадного мистецтва, основа будь-якого типу естрадного дійства. Це окремий, закінчений виступ одного чи кількох артистів. До номера ставляться з особливою повагою: «Його Величність номер». Послідовність і «монтаж» номерів складає сутність концерту, театралізованої програми, естрадної вистави. Естрадний номер є закінченою структурною одиницею естрадного мистецтва, де мають бути збалансовані всі елементи.

Для естрадного артиста *номер* – це маленька вистава зі своєю зав'язкою, кульмінацією та розв'язкою. Тривалість естрадного номера – не більше 4 хвилин. Короткометражність номера потребує граничної сконцентрованості виражальних засобів, динаміки, лаконізму. Постановка естрадного номера вимагає залучення режисера, а іноді й композитора, хореографа, художника.

У ***сценарії*** номер можна визначити як окремий відрізок дії, що має власну внутрішню структуру. Структура номера ідентична структурі будь-якої драматичної дії. Тут має бути своєрідний експозиційний момент, зав'язування дії. Номер неспроможний існувати без розвитку, напруженість якого залежить від конкретних завдань постановника. Кульмінаційний момент у номері виявляється найчастіше контрастним переломом, без якого не може бути необхідної повноти розвитку всього сценарію. Тривалість номера перебуває у прямій залежності від його функції, призначення, завдання у загальному вирішенні теми. Для номера характерна висока концентрація змісту: за гранично малий час потрібно дати максимум інформації, і не просто донести інформацію до глядача, а художньо організувати її з метою емоційно-естетичного впливу. До структурних особливостей номера відносяться місце, дія, час, які перебувають у певному взаємозв'язку.

Мова в естрадних номерах лексично спрощена, насичена простими поняттями. Оскільки виконавець естрадного номера постає на сцені реальною особою, яка розповідає і чекає реальної реакції на свій виступ, виникає процес взаємного спілкування, особливий ступінь близькості з аудиторією.

Розмовний жанр потребує від артиста перебільшених елементів зовнішньої акторської техніки, що спроможна гіперболізувати риси характеру і зовнішності сценічного образу. Так, однією з головних особливостей номера розмовного жанру на естраді є побудова діалогу в стрімкій формі, з гострою мовною характерністю. Артист розмовного жанру відзначається своєю динамічністю,

рухливістю, образною умовністю, парадоксальністю пластичного малюнка, в якому він використовує навіть акробатичні елементи. Головна умова існування артиста розмовного жанру на естраді – **відсутність четвертої стіни**.

Запропоновані обставини перед виходом на сцену: склад аудиторії, загальний настрій сьогодні, місце номера в програмі, успіх чи невдача попереднього артиста. У всіх випадках виконавець буде свій вихід по-різному, щоб зацікавити глядача.

Характер появи: зовнішній вигляд є своєрідною візитівкою, що атестує особистісний рівень, смак, майстерність. Образ естрадного персонажа має проявлятися одразу. За час, поки артист займе своє місце на естраді, глядачі мають зрозуміти, що їх очікує, який жанр виконуватимуть. У жодному разі не слід надто загравати з публікою.

Фактор часу для артиста розмовного жанру естради іноді відіграє вирішальну роль. Він має секунду-дві для зупинки в номері навіть у непередбачуваному місці, якщо є відповідна реакція зали або ж для відновлення ослабленого контакту з аудиторією. Водночас артист *читецького жанру (художнього читання)* на естраді підпорядкований структурі мови й організації тексту автора, і такі зупинки небажані.

Ігрова природа естрадного мистецтва висуває такі професійні вимоги до психофізичного «оснащення» актора розмовного жанру: володіння різними видами мовленнєвої характерності (дикційної, говіркої, акцентної, темпоритмічної, лексико-стилістичноїтощо), навичками пародіювання, імітації та звуконаслідування; схильність до лицедійства; володіння розвиненим почуттям гумору; особливим даром підмічати, переробляти і втілювати комічне.

Для артиста розмовного жанру важливо мати чітку національну і громадянську позицію, високий рівень загальної культури й освіченості.

План

1. Естрадний номер як основа естрадного мистецтва.
2. Короткометражність номера.
3. Постановка естрадного номера.
4. Сценарій естрадного номера.
5. Зовнішня акторська техніка виконавця естрадного номера.
6. Запропоновані обставини для артиста розмовного жанру перед виходом на сцену.
7. Характер появи на сцені виконавця естрадного номера.
8. Відмінність між артистом естрадного розмовного жанру і артистом *читецького жанру (художнього читання)*.
9. Фактор часу для артиста естрадного розмовного жанру.
10. Психофізичне «оснащення» артиста розмовного жанру.

Практичне заняття до теми 6.9. № 50

Мета: набути знань і умінь щодо естрадного розмовного номеру та його сценічного втілення.

Практичні завдання

1. Методика підготовки сценарію естрадного розмовного номера.
2. Особливості постановки естрадного розмовного номера.
3. Зовнішня акторська техніка виконавця естрадного номера.
4. Запропоновані обставини для артиста розмовного жанру перед виходом на сцену.
5. Характер появи на сцені виконавця естрадного розмовного номера.
6. Відмінність між артистом розмовного жанру естради і артистом читецького жанру (художнього читання).
7. Фактор часу для артиста естрадного розмовного жанру.
8. Професійні вимоги до психофізичного «оснащення» артиста естрадного розмовного жанру.

Завдання для самостійної роботи до теми 6.9.

Практичні завдання

1. З'ясувати особливості сценарію естрадного розмовного номера.
 2. З'ясувати особливості постановки естрадного розмовного номера.
 3. Розкрити особливості роботи артиста над естрадним розмовним номером.
 4. Засвоїти зовнішню акторську техніку виконавця естрадного розмовного номера.
 5. Засвоїти запропоновані обставини для артиста розмовного жанру перед виходом на сцену.
 6. Засвоїти характер появи на сцені виконавця естрадного розмовного номера.
 7. З'ясувати відмінність між артистом розмовного жанру естради і артистом читецького жанру (художнього читання).
 8. Яка роль фактора часу для артиста естрадного розмовного жанру?
 9. Які професійні вимоги до психофізичного «оснащення» артиста естрадного розмовного жанру?
 10. Розкрити соціальну роль артиста естради.
 11. У чому полягає синтетичність артиста естрадного розмовного жанру?
- Література: 5, 14, 15, 21, 23, 25, 40, 42, 45, 46.*

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 6

Форма модульного контролю полягає у перевірці набутих здобувачами знань, умінь та навиків щодо літературно-музичної композиції та особливостей її створення; ідейно-тематичного та дійового аналізу гумористичного твору; орфоепічного та логічно-інтонаційного аналізу тексту гумористичного твору; методики виконавського засвоєння літературно-музичної композиції; методики сценічного виконання літературно-музичної композиції; специфіки виконання сценічного монологу; естрадного розмовного номера та його сценічне втілення.

4. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ
(за формами контролю)

№ з/п	Назви виду роботи, способи набуття знань	Бали за одне заняття	Бали за всі заняття (максимальні)	Бали за всі заняття (максимальні)	Бали за всі заняття (максимальні)
			1 модуль	2 модуль	3 модуль
1	Відвідування лекцій і участь в аудиторній роботі	1	1x1=1	1x1=1	1 x 0,5=0,5
2	Семінарські заняття	2			2 x 0,5=1
3	Практичні заняття	1,2	1,2x6=7,2	1,2x6=7,2	1,5x6=7,2
4	Самостійна робота	0,5	0,5x7=3,5	0,5x7=3,5	0,5x 7=3,5
5	Модульна контрольна робота	2	2x1=2	2x1=2	2x1=2
	Усього за модуль		13,7	13,7	14,2

№ з/п	Назви виду роботи, способи набуття знань	Бали за одне заняття	Бали за всі заняття (максимальні)	Бали за всі заняття (максимальні)	Бали за всі заняття (максимальні)
			4 модуль	5 модуль	6 модуль
1	Відвідування лекцій і участь в аудиторній роботі	1	1 x 0,5=0,5	1 x 0,5=0,5	1 x 0,5=0,5
2	Семінарські заняття	2	2 x 0,5=1	2 x 0,5=1	2 x 0,5=1
3	Практичні заняття	1,2	1,2x6=7,2	1,2x6=7,2	1,2x6=7,2
4	Самостійна робота	0,5	0,5x 7=3,5	0,5x 7=3,5	0,5x 7=3,5
5	Модульна контрольна робота	2	2x1=2	2x1=2	2x1=2
	Усього за модуль		14,2	14,2	14,2
	Екзамен		15,8		
	Разом з дисципліни		13,7+13,7+14,2+14,2+14,2+14,2+15,8=100 балів		

5. ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

1. За підсумками вивчення навчальної дисципліни «Мистецтво художнього слова» наприкінці першого семестру передбачено екзамен, який складається у формі практичного показу віршованого твору, гумористичного твору (байки або гуморески) та монологу.

Кожен здобувач готує до показу віршований твір, гумористичний твір (байку або гумореску) та монолог, під час виконання яких засвідчує свої знання, уміння та навички щодо опанування методикою ідейно-тематичного, орфоепічного, логічно-інтонаційного та дійового аналізу; осмисленого та яскравого виконання твору; розуміння його з точки зору жанру, композиційної побудови, стильових особливостей; опанування їх змістом, формою, словесною та наскрізною дією, логікою, ритміко-інтонаційним звучанням, темпоритмом, підтекстом, стильовими особливостями; створення яскравих, виразних образів оповідача та персонажів; виявлення манери мовлення та інтонації персонажів; виявлення багатства уяви, ступеня емоційної виразності; ставлення до актуальних проблем, відтворених у художніх образах твору; рівня володіння технікою мовлення; здатності органічно відчувати й відтворювати голосом живу музику віршованих творів; рівня виконання монологу; відчуття аудиторії, здатності захопити, зацікавити глядача.

Викладач вибудовує черговість виступів здобувачів за принципом діалогу в розвитку, розташовуючи їх таким чином, щоб тема, порушена першим студентом, розвивалась або заперечувалась думкою другого здобувача, а його точка зору, так само, підтримувалась або ж заперечувалась третім студентом тощо.

Студенти за допомогою викладача здійснюють музичне та художнє оформлення екзаменаційного практичного показу.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОБУВАЧА

Знання, уміння та навички здобувача, виявлені під час навчання та проведення семестрового контролю, оцінюються на:

➤ **Оцінку А (90-100)** – якщо він виявив:

- глибокі знання теорії сценічного мовлення;
- глибоке оволодіння інтонаційно-мелодичною, дикційною й орфоепічною культурою;
- глибоке засвоєння норм літературного мовлення;
- відмінне оволодіння словесною дією;
- відмінне оволодіння методикою аналізу художніх творів і їх інтерпретацією;
- високу виконавську майстерність в царині художнього слова;
- глибоке виконання твору, розуміння його з точки зору жанру, логіки, композиційної побудови, наскрізної дії, надзавдання, темпоритму, підтексту, стильових особливостей.

➤ **Оцінку В (82-89)** – якщо він виявив:

- добрі знання теорії сценічного мовлення;

- ґрунтовне оволодіння інтонаційно-мелодичною, дикційною й орфоепічною культурою;
- добре засвоєння норм літературного мовлення;
- добре оволодіння словесною дією;
- добре оволодіння методикою аналізу художніх творів та і їх інтерпретацією;
- добру виконавську майстерність в царині художнього слова;
- добре виконання твору, розуміння його з точки зору жанру, логіки, композиційної побудови, наскрізної дії, надзавдання, темпоритму, підтексту, стильових особливостей.

➤ **Оцінку С (74-81)** – якщо він виявив:

- достатні знання теорії сценічного мовлення;
- достатнє оволодіння інтонаційно-мелодичною, дикційною й орфоепічною культурою;
- достатнє засвоєння норм літературного мовлення;
- достатнє оволодіння словесною дією;
- достатнє оволодіння методикою аналізу художніх творів і їх інтерпретацією;
- достатню виконавську вправність в царині художнього слова;
- достатнє виконання твору, розуміння його з точки зору жанру, логіки, композиційної побудови, наскрізної дії, надзавдання, темпоритму, підтексту, стильових особливостей.

➤ **Оцінку D (64-73)** – якщо він виявив:

- задовільні знання теорії сценічного мовлення;
- задовільне оволодіння інтонаційно-мелодичною, дикційною й орфоепічною культурою;
- задовільне засвоєння норм літературного мовлення;
- задовільне оволодіння словесною дією;
- задовільне оволодіння методикою аналізу художніх творів і їх інтерпретацією;
- задовільну виконавську вправність в царині художнього слова;
- задовільне виконання твору, розуміння його з точки зору жанру, логіки, композиційної побудови, наскрізної дії, надзавдання, темпоритму, підтексту, стильових особливостей.

➤ **Оцінку E (60-63)** – якщо він виявив:

- посередні знання теорії сценічного мовлення;
- посереднє оволодіння інтонаційно-мелодичною, дикційною й орфоепічною культурою;
- посереднє засвоєння норм літературного мовлення;
- посереднє оволодіння словесною дією;
- посереднє оволодіння методикою аналізу художніх творів та їх інтерпретацією;
- посередню виконавську вправність в царині художнього слова;
- посереднє виконання твору, розуміння його з точки зору жанру, логіки, композиційної побудови, наскрізної дії, надзавдання, темпоритму, підтексту, стильових особливостей.

➤ **Оцінку FX (35-59)** – якщо він виявив:

- незадовільні знання теорії сценічного мовлення;
- незадовільне оволодіння інтонаційно-мелодичною, дикційною й орфоепічною культурою;
- незадовільне засвоєння норм літературного мовлення;
- незадовільне оволодіння словесною дією;
- незадовільне оволодіння методикою аналізу художніх творів і їх інтерпретацією;
- незадовільну виконавську вправність в царині художнього слова;
- незадовільне виконання твору, розуміння його з точки зору жанру, логіки, композиційної побудови, наскрізної дії, надзавдання, темпоритму, підтексту, стильових особливостей.

➤ **Оцінку F (1-34)** – якщо він не відвідував заняття, не відпрацював їх, не проявляв бажання опанувати навчальну дисципліну.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену/заліку, курсового проекту (роботи), практики
90–100	A	Відмінно
82–89	B	Добре
74–81	C	
64–73	D	
60–63	E	Задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Публікації науково-педагогічного працівника за темою дисципліни

1. Шлемко О. Д. Сценічна мова: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «Театральне мистецтво», спеціалізацій «Режисер театралізованих видовищ та шоу-програм», «Режисер-постановник оригінально-трюкового жанру, актор, каскадер». Київ : НАКККіМ, 2010. 111 с.
2. Шлемко О. Д. Методика виховання інтонаційно-логічної виразності сценічного мовлення // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : Зб. матеріалів Десятої Міжн. наук.-творчої конф., м. Київ, 21 квітня 2017 р. Київ : НАКККіМ, 2017. С. 158-161.
3. Шлемко О. Д. Гуцульський говір як засіб самоідентифікації акторів Гуцульського театру Гната Хоткевича // Українознавство. 2006. № 1. С. 234-239.
4. Шлемко О. Д. Ігровий тренінг як засіб виховання техніки сценічного мовлення // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: виклики та концепції сьогодення : Зб. наукових праць. Київ, 2018. 80-82.
5. Шлемко О. Д. Підтекст як невід'ємний чинник сценічного мовлення // "Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: дискурси і дискусії": Зб. наукових праць / Наук. ред., упор. : С. Садовенко. Київ : НАКККіМ, 2019. С. 218-224.
6. Шлемко О. Д. Критичне осмислення теоретичної спадщини К. Станіславського у галузі сценічного мовлення // Сценічне мистецтво у світовому культурному просторі ХХІ століття: Матеріали I Всеукраїнської наук. конференції "Сценічне мистецтво у світовому культурному просторі ХХІ століття". Київ : КНУКіМ, 2019. С. 55-59.
7. Шлемко О. Д. Літературна композиція як важливий етап опанування студентами мистецтвом художнього слова // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: творчі діалоги: Зб. наукових праць / Упор., наук. ред., відповід. за вип.: С. Садовенко. Київ : НАКККіМ, 2020. С. 232-235.
8. Шлемко О. Д. Міжнародний фестиваль жіночих монодрам «Марія» як діалог культур // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво : наук. журнал. Т. 4. № 1. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 65-79.
9. Шлемко О. Д. Сценічна мова: методика сценічного виконання гумористичних творів: методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво». Київ : НАКККіМ, 2021. 40 с.

Основна література

10. Бурлуцький А. В. Українське сценічне мовлення в драматичному театрі – від джерел до сьогодення: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2011. 212 с.
11. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ : Рад. школа, 1984. 158 с.
12. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ : КНУТКіТ, 2007. 266 с.
13. Деркач Б., Косяченко В. Жанр байки в українській літературі // Українська байка. Київ : Дніпро, 1983. С. 3–27.
14. Зайцев В. П. Майстерність артиста і ведучого: навч. посібник. Київ : НАКККіМ, 2016. 234 с.
15. Карасьов М. М. Мистецтво художнього читання. Київ : Мистецтво, 1965. 147 с.
16. Кнебель М. Й. Про дієвий аналіз п'єси і ролі / пер. з рос. Є. Стародиної. Львів, 2020. 92 с.
17. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. 272 с.
18. Марко В. П. Аналіз художнього твору: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 280 с.
19. Нечаєнко Т.В. Словесна дія: основи техніки мовлення : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв. Київ : ДАКККіМ, 2000. 138 с.
20. Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради : навч. посібник. 2-ге вид. стереотип. Київ : Либідь, 2001. 240 с.
21. Раденко Ю. В. Сценічна мова: навч. посіб. Київ : Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, 2015. 318 с.: іл.
22. Семенюк Г., Гуляк А., Бондарева О. Версифікація: теорія і практика віршування. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 303 с.
23. Станіславський К. Робота актора над собою / Факсимільне видання. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 671 с.
24. Уварова Т. І. Монолог як явище культури : монографія; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2009. 172 с.
25. Черкашин Р.О. Художнє слово на сцені. Київ : Вища школа, 1989. 327 с.
26. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська мова: Модульний курс : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2007. 823 с.
27. Щербина А. О. Жанри сатири і гумору: нарис. Київ : Дніпро, 1977. 136 с.

Додаткова література

28. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / заг. ред. О. Сербенської. Львів : Світ, 1994. 152 с.

29. Баранник Д. Х., Гай Г. М. Драматичний діалог: питання мовної композиції. Київ : Вид-во Київ. ун-ту, 1961. 156 с.
30. Барнич М. Майстерність актора: техніка «обману» : навч. посібник ; вид. 2-ге, виправл. та доповнене. Київ : Ліра, 2016. 304 с.
31. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ : Вища школа, 1980. 246 с.
32. Бергсон А. Сміх. Київ : Дух і Літера, 1994. 164 с.
33. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко [та ін.]; ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Вища школа, 2005. 400 с.
34. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика : вибрані твори; пер. з нім. ; упоряд. та передмова Д. Наливайка. Київ : Юніверс, 2001. 288 с.
35. Грицан Н. В. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповнене. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 286 с.: іл.
36. Євдокимова В. Д. Тренінги у системі виховання техніки мовлення: навч. посіб. практ. для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв: Луган. держ. ін-т культури і мистецтв. Луганськ : Прамдрук, 2011. 160 с.
37. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація: тези про місце і роль мови в національному відродженні України. Вид.4-те, допов. Дрогобич : Відродження, 1994. 217 с.
38. Ігнатюк М. Свічадо Зореслова : посібник-хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навч. закладів культури і мистецтв. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 532 с.
39. Карасьов М. М. К. С. Станіславський і сценічна мова. Київ : Мистецтво, 1963. 160 с.
40. Кукуруза Н. В. Робота над естрадним номером: розмовний жанр. Методичні рекомен. для самост. роботи студентів денної та заочної форм навч. спеціалізації «Режисер естради і масових свят» (спеціальність 6.020201 «Театральне мистецтво»). Івано-Франківськ, 2015. 56 с.
41. Курбас Лесь. Філософія театру / упоряд. М. Лабінський. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 917 с.
42. Матушенко В. Б. Розвиток естрадного мистецтва: підручник. Київ : НАКККіМ, 2016. 200 с.
43. Орфоепічний словник української мови: в 2 т. / За ред М. М. Пещак, В. М. Русанівського; Уклад.: М. М. Пещак та ін.; НАН України, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Український мовно-інформац. фонд. Київ : Довіра, 2001–2003. Т. 1 : А–Н. 2001. 955 с.; Т. 2 : О–Я. 2003. 920 с.
44. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
45. Сокирко Л. Слово актора: Поради з орфоепії укр. сценіч. мовлення. Київ : Мистецтво, 1971. 56 с.
46. Сорока І. Підтекст у сценічному мовленні: термінологічний дискурс // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого : зб. наук. праць. Вип. 23. Київ, 2018. С. 157–163.
47. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра : УНВЦ “Рідна мова”. 2000. 1017 с.
48. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. Київ : Критика, 2005. 464 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Akademia [сайт]. URL: <https://www.academia.edu/>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [сайт]. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого [сайт]. URL: <http://nlu.org.ua/>
4. Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка [сайт]. URL: <http://www.ilnan.gov.ua/>
5. Наукова електронна бібліотека [сайт]. URL: <https://www.elibrary.ru/>